

Roma – en midlertidig döv by!

Deaflympics 2001

av

Jan-Kåre Breivik

Hilde Haualand

Per Solvang

Stein Rokkan senter for flerfaglige samfunnsstudier
Universitetsforskning i Bergen
Juni 2002

*En publikasjon fra det antropologiske prosjektet:
«Døves globale og translokale nettverk»*

Notat 3-2002

Innhold

Sammendrag.....	iv
Forord.....	v
Feltarbeid i transnasjonale felt: metodologiske utfordringer.....	7
En vedvarende ortodoksi?.....	8
Døvecaset.....	10
Roma – et kortvarig teamfeltarbeid.....	12
Et nytt rammeverk for etnografisk forskning?.....	15
To-ukers landsbyen: Et døvt ritual.....	19
Ankomst Roma.....	19
Roma forandres.....	20
Åpningsseremonien.....	21
Mulighetene i den temporære konsentrasjon.....	22
Turistene: Reisen til Roma.....	24
Hvem deltok?.....	24
Kosmopolittene.....	25
De tegnhemmede.....	26
Supporterne.....	27
Det olympiske idealet og den døve familien.....	28
Avslutningsseremonien.....	29
Reisen fra Roma – en landsby i oppløsning.....	30
Decibel, avvik og kultur.....	32
Om å måle døvhet.....	32
Fravær og tilstedeværelse av lyd.....	34
Tilpassing til majoriteten.....	35
En avfolket modernitet.....	36
Nasjonalitetsspørsmålet.....	37
Deaflympics og døveidrettens sosiale rolle.....	39
Døveidrettens historie: Verdenslekene og den økte tilslutningen.....	39
Deaflympics og den olympiske ånd – hvem sin ånd?.....	42
Fotball – et veldig døvt lagspill. Også nå?.....	44
Norge – England: Uavgjort!.....	45
Fotballturneringen og det amerikanske laget.....	46
Flere kamper, og det sosiale livet rundt fotballarenaene.....	48
Hvordan døve jukser i idrett?.....	50
Kampen om gullet – og tilspissing av patriotismeproblematikken.....	51
Møtet med fotballgutta fra USA.....	52
USA-Uzbekistan.....	53
Finale – og det sosiale livet tar av i et for denne gangen siste bluss.....	54
En avrunding.....	55

Sammendrag – og oppfordring til kritikk.....	58
Prosjektet – dets fremdrift og mål.....	58
Dette notatet – et resultat av et tett samarbeid.....	59
Oppfordring til kritikk og diskusjon.....	60

Sammendrag

Tekstene i denne publikasjonen, *Roma – en midlertidig døv by*, bygger på feltarbeid i Roma, sommeren 2001, hvor de Døves verdenslekene (Deaflympics) ble avholdt. Dette feltarbeidet er det første i en rekke med feltarbeid i prosjektet ”Døves transnasjonale nettverk”. Forskerteamet fra Rokkansenteret i Bergen består av Jan-Kåre Breivik (hørende antropolog), Hilde Haualand (døv antropolog) og Per Solvang (hørende sosiolog). Da vi dro til Roma hadde ingen av oss erfaring med å gjøre samfeltarbeid under slike kortvarige og intensive hendelser. Våre metoder ble til dels til mens vi gikk gjennom Romas gater. Etter en kort introduksjon, handler den første teksten om antropologiske utfordringer knyttet til feltarbeid i ikke-konvensjonelle settinger, skrevet av Jan-Kåre Breivik. Det andre bidraget er skrevet av Hilde Haualand, og handler om hvordan Roma gradvis ble transformert til en døv by i løpet av to hektiske sommeruker, for så tilsynelatende forsvinne i løse lufta. Det tredje bidraget, skrevet av Per Solvang, legger vekt på spesielle hendelser under Deaflympics som peker i retning av en nyansert avviksdiskurs (som døve også er del i). Det fjerde bidraget fra Jan-Kåre Breivik retter fokuset mot døvesportens betydning i den transnasjonale døveverdenen – med særlig vekt på lagidretter som fotball. Det hele avsluttes med en oppsummering av Haualand, hvor det mer omfattende prosjektet (hvor feltarbeidet i Roma inngår) presenteres. Her inviteres også leserne til å delta i prosjektet. Dette kan gjøres ved å kommentere og stille spørsmål til prosjektet og tekstene, og ved å foreslå endringer eller supplere vårt arbeid med egne observasjoner og tanker. Etersom prosjektet har brukermedvirkning som en sterk komponent, oppfordres døve spesielt til å bidra. Det er særlig døve lesere med kjennskap til og erfaring med transnasjonal kontakt vi er ute etter, men uten at det skal ekskludere andre fra å komme med innspill.

Denne publikasjonen er også tilgjengelig på engelsk og på internett. Du kan laste ned tekstene (på begge språk) fra prosjektets nettsted: www.deaf.linator.com. Her kan du også finne mer informasjon om prosjektet og hvordan du på forskjellige måter kan komme i kontakt med medlemmene i forskergruppen.

Forord

Denne publikasjonen foreligger i to versjoner, en på engelsk og en på norsk. Den inneholder flere tekster på to språk, engelsk og norsk. Alle tekstene er relatert til et antropologisk team-feltarbeid i Roma, sommeren 2001, hvor det 19. Deaflympics ble avholdt. Betegnelsen Deaflympics er ny og ikke helt innarbeidet ennå. Vi veksler derfor mellom å bruke DWG (Deaf World Games) og Deaflympics. Fra og med de neste lekene i Sverige 2003 vil den offisielle betegnelsen være Deaflympics, med godkjenning fra IOC.

Vi veksler også mellom bruk av liten d og stor D når vi skriver om d/Døve. Etablert praksis på området tilsier bruk av stor D når det er snakk om individer som i tillegg til å ha «hørselstap», identifiserer seg som medlemmer i et døvesamfunn med tilknyttede kulturelle verdier og væremåter (Markowitz & Woodward 1978). I dag er distinksjonen muligens mer forvirrende enn oppklarende, ettersom den er «in a constant state of flux within the deaf community» (Fjord 1996:66). Dette er hovedgrunnen til at vi ikke helt følger etablert praksis. Men det skal allikevel være fullt mulig å lese ut av tekstene våre når vi fokuserer på det kulturelle (deafhood) og når vi fokuserer på det audiologiske (medisinsk døvhet).

Prosjekt-teamet består av tre forskere:

Jan-Kåre Breivik, hørende, dr.polit. i sosialantropologi:

jan.breivik@rokk.uib.no

Hilde Hauland, døv, cand.polit. i sosialantropologi:

hilde@haualand.com

Per Solvang, hørende, dr.polit. i sosiologi:

per.solvang@sos.uib.no

Den første teksten omhandler antropologisk utfordringer knyttet til feltarbeid i ikke-konvensjonelle settinger, skrevet av Jan-Kåre Breivik. Hvis du ikke er interessert i metode-spørsmål kan du godt hoppe over denne. Det andre bidraget er skrevet av Hilde Hauland, og handler om hvordan Roma gradvis ble transformert til en døv by i løpet av to hektiske sommeruker, for så tilsynelatende forsvinne i løse lufta. Det tredje bidraget, skrevet av Per Solvang, kommenterer Hilde's bidrag – ved å særlig legge vekt på spesielle hendelser under Deaflympics som peker i retning av en nyansert avviksdiskurs (som døve også er del i).

Det fjerde bidraget fra Jan-Kåre Breivik retter fokuset mot døvesportens betydning i den transnasjonale døveverdenen – med særlig vekt på lagidretten og med fotball som case.

Det hele avsluttes med en oppsummering av Hauland, hvor det mer omfattende prosjektet (hvor feltarbeidet i Roma inngår) presenteres. Her inviteres også leserne til å delta i prosjektet. Dette kan gjøres ved å kommentere og stille spørsmål til prosjektet og tekstene, og ved å foreslå endringer og evt. supplere vårt arbeid med egne observasjoner og overveininger. Ettersom prosjektet har brukermedvirkning som en

sterk komponent, oppfordres døve spesielt til å bidra. Det er særlig døve lesere med kjennskap til og erfaring med transnasjonal kontakt vi er ute etter, men uten at det skal ekskludere andre fra å komme med innspill.

Tekstene publiseres blant annet av disse grunnene i noe uferdige versjoner. Vi gjør også oppmerksom på at de norske tekstene ikke er noen direkte oversettelse av de engelske, eller omvendt. Nyanseskjeller er derfor fullt mulig å avdekke, om det skulle ha noen interesse

Tekstene er også publisert på nett, på prosjektets hjemmesider: www.deaf.linator.com hvor mulighetene for å komme med kommentarer og innspill er gode. Her vil også oppdateringer, rettelser og løpende kommentarer til disse tekstene bli publisert.

Litteratur

Fjord, Laura Lakshmi (1996) «Images of Difference: Deaf and Hearing in the United States», i *Anthropology and Humanism*, Vol. 21, No. 1.

Markowitz, Harry og James Woodward (1978) «Language and the maintenance of ethnic boundaries in the deaf community», in *Communication and Cognition*, Vol.11, No.1.

Feltarbeid i transnasjonale felt: metodologiske utfordringer¹

Jan-Kåre Breivik

Min avhandling, *Deaf Identities in the Making* (Breivik 2001), er ikke basert på tradisjonell etnografi. Jeg har ikke utført langvarige feltarbeid, den mest sentrale antropologiske dyden. «Kontekstuell dybde» er blant de ting slike feltarbeid skal resultere i, og utgjør det sentrale formålet ved ethvert sosialantropologisk arbeid. Jeg er selv tilhenger av et slikt formål, men jeg stiller spørsmålstegn ved om langvarig feltarbeid i en lokalisert setting er den mest formålstjenlige strategi. Hovedutfordringen, når en skal nærme seg kontekstuell dybde, er ikke nødvendigvis knyttet til varighet, men mer til kontekst og relevans. Å konstruere eller finne den eller de relevante kontekstene som man ønsker å forstå et gitt fenomen gjennom er alt annet en enkelt og liketil. Men det er allikevel av avgjørende betydning. Den «lokale konteksten» som tradisjonelt har blitt tilveiebrakt gjennom «å være der lenge» er en slik konstruksjon som kanaliserte visse observasjoner og visse fortolkninger – og lar dermed andre ligge brakk. Dette gjelder også for andre kontekstualiseringer, som i transnasjonale eller flerlokale studier. Utfordringen består dermed i å konstruere hensiktsmessige felt (inkludert virtuelle rom) som man kan rettferdiggjøre som mest relevant for det forskningsfenomen som skal undersøkes.

Først og fremst trenger vi å stille spørsmålstegn ved den konstruerte normaliteten om at folk er bofaste/ stedstilknyttet, enhetlige/avgrensede og sterkt formet av en kultur – noe som er sterkt innbakt i vår forutforståelse av «felten». Dersom folk eller fenomener vi søker å forstå utfordrer denne forutforståelsen av forventet regularitet, så burde vi heller fornye våre metoder og engasjere oss i nye tilnærminger som er tilpasset den praksis vi ser. Våre nedarvede mentale og fysiske kart, av en geografi hvor forskjellige folk er klart lokaliserte, kan da vise seg å være temmelig uegnet. Det er nå en gryende anerkjennelse av en «endret kontekst for etnografisk arbeid.» Dette er særlig godt demonstrert i Gupta og Fergusons bok *Anthropological Locations* (1997) hvor de skriver om «mangelen på klaff mellom problemer som er aktualisert gjennom en mobil, omskiftelig, globalisert verden, på den ene siden, og de ressursene som er gitt fra en metode som opprinnelig ble utviklet for studier av småskalasamfunn, på den andre siden.» Dette misforholdet er også observert av Olwig og Hastrup i *Siting Culture* (1997), hvor de etterspør nye metoder basert på ny innsikt relatert til mangfoldet av romlige praksiser (1997:1).

¹ Dette er den skriftlige versjonen av mitt første foredrag som ble holdt i tilknytning til min doktordisputas i Oslo, desember 2001. Foredraget ble holdt på engelsk.

Det relevante forståelsesfeltet for et spesifikt sosialt fenomen, la oss si en lingvistisk minoritet, kan dermed ikke tas for gitt. Et fokus på forskjellige «romlige praksiser» vil, på den andre siden, gi oss muligheter til å utforske de «de omskiftelige steder» av relevans for de vi gjør forskning blant. Dette er særlig viktig når langvarig feltarbeid på et sted kan lede forskeren og forskningen på villspor. Dette foredraget er med andre ord om feltarbeid. Det er knyttet til arbeid jeg har gjort i døvefeltet og et nytt oppfølgingsstudium av samme felt – om «translokale og globale forbindelser i døveverdenen.» Som empirisk eksempel bruker jeg særlig erfaringer fra et kortvarig teamfeltarbeid i Roma denne sommeren (2001) – for å illustrere noen metodologiske utfordringer. «Kontekstuell dybde» etterstrebes, men hvordan og i hvilken grad dette oppnås kan selvsagt diskuteres. En ting, som imidlertid er klart, er at de metodologiske retningslinjene fra tradisjonell etnografi ikke har vært til særlig hjelp. Jeg tror til og med at noen av disse retningslinjene kan lede oss på villspor – og hindre oss i å se mer relevante kontekster for den kulturelle praksisen vi har foran oss.

Jeg vil først ta for meg den vedvarende ortodoksien innen antropologi, som er relatert til å gjøre feltarbeid på den Malinowskiske måten. Denne type feltarbeid har blitt modifisert og kritisert i mange år, og i likhet med mange nåtidige antropologer, som lever under en «endret kontekst for etnografisk arbeid,» så arbeid også jeg annerledes. Mitt hovedanliggende er dermed å slutte meg til den aktuelle debatten om nødvendig fornyelse av antropologiske metoder og måter å nærme seg sosiale fenomener på.

En vedvarende ortodoksi?

Dette foredraget er også, må jeg innrømme, et forsøk på å plassere min egen forskning inn mot sentrum av antropologien. Dette har føltes nødvendig på bakgrunn av den måten denne forskningen har blitt møtt på innen det antropologiske institutt, både eksplisitt og implisitt. Jeg har blitt møtt med stor grad av forståelse og oppbakking (særlig fra veiledere) og prosjektet har uten tvil blitt betraktet som interessant. Men, det har vært for mange «men». Et aspekt ved den føyte marginaliseringen har vært knyttet til min metodiske hovedstrategi: «samarbeid om livshistorier fra/med døve subjekter» og at forskningsfeltet har vist seg å være relativt uegnet for klassisk feltarbeid. De feltarbeid som jeg, allikevel, har vært engasjert i kan best beskrives som ad hoc, kortvarige og spredt. Prosjektet representerte således et slags horn i siden på tradisjonell antropologi, både metodisk og tematisk. Følelsen av å være tilknyttet et for antropologien marginalt prosjekt ble heller ikke svekket da en eldre kollega fortalte meg at Instituttet godt kunne tillate seg å ha en av min type (altså denne type prosjekt), men helst ikke flere: «*For å være distinkt antropologisk må vi holde oss til det vi er best i.*» Med dette mente han helt tydelig langvarig feltarbeid lokalisert til et ikke-vestlig samfunn.

Så til tross for alle sofistikerte debatter i faget (om flerlokaltet, transnasjonale nettverk og hybride identiteter) eksisterer det fremdeles et skille mellom de som er

«skikkelige» antropologer og de som i beste fall gjør interessante andre ting, i verste fall «cultural studies» (som antropologiens demoniserte andre) (Gupta og Ferguson 1997, Amit 2000). Den skikkelige (og idealiserte) tingen er fremdeles, stort sett, å gjøre langvarig feltarbeid langt borte – i små, lokaliserte samfunn – som min kollega antydet. Dette er også det sentrale credo i en fersk artikkel i Norsk Antropologisk Tidsskrift, skrevet av en annen senior-kollega fra Oslo. Forfatteren, Signe Howell, er sterkt bekymret for antropologiens framtid på bakgrunn av «et bemerkelsesverdig skifte i både geografiske og tematiske fokus blant mange unge antropologer i Norge» (Howell 2001). «Fra å ha vært engasjert i langvarig deltakende observasjon i ufamiliære settinger hvor formålet har vært å søke en holistisk forståelse (...), har mange av dagens antropologer blitt avhengige av sporadisk og tematisk begrenset interaksjon.» I forlengelsen av dette spør hun, bekymret: «Hvor mye kan vi avvike fra tradisjonelle antropologiske idealer før vi mister vårt unike etnografiske bidrag?» Ikke særlig langt, mener hun. Jeg vil gå ganske langt, men jeg må allikevel innrømme at jeg setter stor pris på mange av Howells Malinowski-inspirerte anbefalinger. Særlig den ene, hvor hun med referanse til Malinowskis *Argonauts of the Western Pacific* (1922), vektlegger at ethvert fenomen må bli studert via dets bredest mulige manifestasjoner i mange ulike kontekster, for å kunne avdekke underliggende verdier og prinsipper (Howell 2001:18).

Det er nettopp fenomenenes bredde av manifestasjoner og mangfoldige relevante kontekster som er utfordringen – som for meg har betydd en åpenhet mot transnasjonale forbindelseslinjer, fortellinger og flersteds-feltarbeid – alt for å oppnå kontekstuell dybde. Howell engasjerer seg, merkelig nok, allikevel ikke i en nyansert diskusjon om adekvate kontekster for forskning. Hun faller, tvert imot, mer tilbake til tradisjonell ortodoksi og forsværer Malinowskis mer entydige anbefalinger knyttet til «å bo sammen med dem som studeres» fortrinnsvis i lokale hushold, over «lengre tid», og å delta i «interaksjon gjennom det lokale språket.» Dette er dyder det kan være vel verdt å forsvare, men når hun utbroderer dem blir det mer en klart at hun forsværer en tradisjon, hvor «det eksotiske» og «det annerledes» – definert som værende «langt borte» (*fjerne strøk*) – framheves som sentralt for, og nærmest definerer, disiplinen antropologi. Dette er en posisjon som insisterer på at verden består av relativt isolerte kulturer/folk – ganske uanfektet av globale krefter og transnasjonal praksis.

Dagens utvasking av klare distinksjoner mellom her og der, det innfødte og det som kommer utenfra, og det hjemlige og det fremmende, burde dermed medføre en viss varsomhet når en beveger seg i dette nye og kanskje globale terrenget. «Fjerne områder» (remote areas) dreier seg, som Ardener (1989) insisterer, ikke om geografisk avstand – men om våre forestillinger om og visuelle anerkjennelse av fremmedhet og hjemlighet. Så, om søken etter forskjellighet og eksotika er sentralt for antropologien, og at dybde gjennom «kultursjokk» er nødvendig, er det ikke nødvendigvis slik, som Howell anbefaler, at en trenger reise så veldig langt.

Jakten på «kulturell forskjellighet» (og annerledeshet) kan dermed utøves hvor som helst og ikke bare på steder langt borte. Judith Okely skriver i sin bok «*Own or*

other culture» (1996) om dette – og om hvordan «familiære territorier» så som Europa (for europeere – NB) har blitt etablert som en ikke-antropologiske region – grunnet dets antatte mangel på sjokkerende erfaringer og radikal annerledeshet. Gjennom refleksjoner rundt hennes etnografiske erfaringer i egen «bakgård», argumenterer Okely sterkt mot et slikt syn, og hun vurderer den etablerte common-sense representasjonen av kulturell forskjell i geografiske avstandstermer som ganske verdiløs. Selv vil jeg legge til, i tråd med argumenter i min egen avhandling, at kulturell likhet (eller samforstand) kan forefinnes mellom geografisk sett fjerne områder. Gjennom sine ikke særlig stedfaste romlige praksiser, stiller dermed noen folk spørsmål ved disse tatt-for-gitte aspektene ved vår konstruerte territorialisering og regionalisering av folk og kultur. Okely hevder at: «Gypsies destabilises the theoretically and empirical presumptions of regional territory» (1996:3). Dette er grunnet i deres globale nærvær og translokale romlige praksis. Døves sosiale nettverkspraksis peker i samme retning. Og hvis man legger til innvandrere, flyktninger, homser, lesber og andre mer eller mindre reisende eller løst forankrede folk – er destabiliseringspotensialet massivt.

Døvecaset

Døves sosialisering og identitets-formasjon er relatert til en omfattende erfart omvendt forståelse av kulturell likhet/forskjell bland døve subjekter – ganske forskjellig fra hvordan hørende, stedfaste folk forestiller seg det – i likhet med ortodoks etnografi. I min avhandling har jeg vært særlig opptatt av døves livshistorier. I disse historiene har jeg funnet en sterk translokal drift ved at identitetsstyrkende aspekter var sterkest knyttet til deres rapportert kommunikasjonspraksis med folk som ikke (til daglig) levde samlokalisert.

Hva som kan regnes som kulturelt nært eller eget kan derved ikke tas for gitt – som ontologisk dveling (dwelling) på samme sted som ens nære frender. Et viktig trekk i min forskning er dermed koblet til det jeg har observert som svake territorielle forankringspunkt – i forhold til bosted, naboskap og biologisk familie (og dermed også fødested). Følelsen av forankring er mer knyttet til reisen vekk fra dette og bevegelsen mot en om enn midlertidig «hjemkomst» ved anledninger hvor kommunikasjonen er mindre begrenset – gjennom de visuelle tegnspråkene. De visuelle forbedringene innen de nye kommunikasjonsteknologiene har i tillegg gjort det stadig mer mulig for døve subjekter å være i kontinuerlig kontakt med hverandre – i andre kontekster enn ansikt-til-ansikt tilstedeværelser. Slike endringer forsterker og bygger opp under deres allerede translokale livsstil.

Dette er knyttet til døves demografi. De fleste døve er født inn i hørende familier, som representerer en verden de sjelden vil erfare som sin egen. Forsøk på å «passere som» eller «late som om» har vært strategier som har vist seg å virke mot sin hensikt for de fleste døve – og forsterket deres følelse av å være annerledes (og ikke helt riktige). Den frigjøringsfølelsen og gleden som mange opplever når de introduseres til

et tegnspråklig fellesskap, som de blir del av, kan imidlertid gi positiv valør til annerledesheten. Denne «oppdagelsen» av en selv som døv og positivt annerledes ligner da også den erfaringen mange homser og lesber forteller om når de «kommer ut av skapet». Dette er viktige vendepunkt hvor-igjennom døve kan refortolke sentrale aspekter ved livene sine. Gjennom dette blir mange, gradvis, delaktige i en annerledes figurert verden som støtter nykommernes begjær etter et sosialt liv med «ekte kommunikasjon». Den kommunikative basisen for fellesskapsdannelse kommer dermed i forgrunnen og ens foretrukne kommunikasjonspartnere vil dermed oftest hentes blant «fremmede» enn blant de «kjente» ansiktene i nabolaget, som de tilfeldigvis bor i, eller i familienettverket de har blitt født inn i.

Døve identiteter og fellesskap er dermed ganske svakt fundert og omkranset av farer og usikkerhet. Veiene til en døv identitet er derfor, som jeg utbroderer i avhandlingen min, mangfoldige, sårbare og noen ganger tornefulle. Felles identifiserbar stabilitet og regularitet er dermed også vanskelig å etablere. Hverdagslivet med sin ikke tegnspråklige (hørende) omkransing, hvor mange døve subjekter bor, er oppdratt og posisjonert (mesteparten av tida), tilveiebringer ikke kjerneelementene for identitetsmessig forankring. Identifikasjon og forankring er mer koblet til projisering/prosjektering, planlegging og utspilling av døvt kollektivt liv utover dette – gjennom midlertidige anledninger.

Bevisste anstrengelser for å få slike anledninger til å oppstå, gjennom aktiv planlegging og involvering, står dermed sentralt. Følelsen av forankring (det engelske ordet *belonging* er på mange måter et bedre ord siden det påpeker det doble ved identitet: *being* – å være, og *longing* – å lengte) er således knyttet til steder og anledninger hvor den visuelle kommunikasjonen praktiseres. Dette kan være døveforeningen i byen, eller andre anledninger eller døvefelt i rimelig fysisk nærhet.

Dette er *ett* viktig aspekt. Men, siden antallet tegnspråklige døve nordmenn er ganske begrenset (4-5000), er det også andre trekk som virker inn, blant annet en følelse av trengsel og sosial kontroll, sammenlignbart med hva som er tilfelle innen andre småsamfunn f.eks. på bygda. Å være annerledes (eller avvikende gjennom f.eks. seksuell orientering eller tenkemåte) kan dermed bli et problem – også «her.» Reisen bort kan dermed også være knyttet til en flukt fra det trange og begrensede, og en reise til steder/ begivenheter hvor ens sosiale nettverk kan forsterkes og bygges ut. Dett kan skje ved å reise ut av landet – til transnasjonale møteplasser – og ved å bli med i det globale fellesskapet av døve tegnspråkbrukere. Dette er på ingen måte et nytt trekk ved døvt liv, men mer en tendens som øker i omfang på en slik måte at det nå er fullt mulig å snakke om døve som delaktige i en transnasjonal bevegelse.

I det nye prosjektet som jeg er engasjert i, er vi sterkt opptatt av disse aspektene ved døvt liv, dvs. de transnasjonale aspektene ved kommunikasjon og kulturbygging. Det første feltarbeidet i dette nye prosjektet kan således stå som eksempel for en debatt om utfordringen og mulighetene knyttet til transnasjonal etnografi.

Roma – et kortvarig teamfeltarbeid

Vi (forskningsteamet) startet arbeidet i midten av juli sommeren 2001, med å gjøre feltarbeid på et av de sterkeste mobiliseringsmagnetene i den transnasjonale døveverdenen. Rundt 4000 døve utøvere fra 80 land (fra alle verdens regioner) var samlet for å gjøre sitt beste sportslig sett og for å styrke sine sosiale nettverk. Eller som en av spillerne på det amerikanske døvefotballaget uttrykte det: *My first goal is to acquire new friends, and secondly – to win the gold medal!* Med dette uttrykte han et velkjent tema blant utøverne, noe vi fikk demonstrert og kunne observere gjennom lekene.

Disse utøverne hadde videre med seg store grupper med støttepersonell, og det var også møtt fram et ukjent antall av døve supportere og turister (rundt 20 000). I tillegg til de som var fysisk tilstede under lekene, var det store deler av døveverdenen som fulgte med på de store hendelsene gjennom Døve-magasiner (elektronisk, video eller papir), ulike Deaflympic-websteder, og gjennom e-post og tekstmeldinger fra venner på stedet. Begivenheten mobiliserte således en stor andel av den døve verdenen – og den sosiale og kulturelle betydningen av dette transnasjonale arrangementet ble tydelig demonstrert.

Jeg ankom Roma noen få dager før åpningen av lekene, ventende på mine medforskere, og jeg brukte ventetiden til forarbeid: ordnet med billettene våre, skaffet meg oversikt og kjennskap til transportsystemene og vandret rund i Romas gater for å skaffe meg en følelse av Roma som turist. Og hele tiden var jeg opptatt av å se etter døve (deaf-spotting) – for å få en følelse av hvordan byen gradvis endret seg til et felt hvor tegnspråklig kommunikasjon florerte – til en midlertidig døv by. Vi var tre forskere tilstede. Det var meg, en hørende antropolog, med noe elementær kjennskap til tegnspråk og noe erfaring fra global visuell kommunikasjonspraksis. Den andre var Hilde Haualand, en døv antropolog, med massiv tegnspråkkompetanse i ulike tegnspråk (blant dem American Sign Language) og med personlig kjennskap til døves globale liv. Til slutt, var det Per Solvang, en sosiolog med ingen forutkjennskap til tegnspråk og med ytterst få interaksjonserfaringer med døve. Som et mikset team representerte vi således noen interessante forskjeller, som vi valgte å utnytte metodisk:

- det «naive» og «ganske ignorante» førsteinntrykk (Solvang)
- mellomperspektivet til en halvveis insider og halvveis outsider (Breivik)
- blikket til en antatt «innfødt» antropolog (Haualand)

I tillegg til disse forskjellige perspektivene, fokuserte vi også forskjellig i tematiske termer. Haualand hadde et særlig fokus på fenomenet «døv turisme», Solvang med et sammenlignende blikk på avvik/annerledeshet, og jeg var opptatt av de kulturelle aspektene ved døv sport – og fulgte særlig det amerikanske fotballaget gjennom turneringen. Med denne omtrentlige arbeidsfordelingen satte vi i gang med vårt feltarbeid, neon ganger sammen, men også en og en. Vi benyttet oss også av e-post og mobile tekstmeldinger gjennom hele feltarbeidet – for å koordinere felteamets bevegelser og for å stå i løpende kontakt med informanter som vi gjorde avtaler med.

Vi laget også informative flygeblad om prosjektet, inkludert dets formål og bakgrunn, samt måter å nå oss forskere på. Disse ble distribuert rundt omkring i byen på sentrale Deaflympic-steder. Ved hjelp av dette og ved hjelp av kontinuerlig ansikt til ansikt presentasjoner kom vi i kontakt med mange slag av døve «transnasjonalister». Dette inkluderte døve romere, det amerikanske fotballaget og andre utøvere, toppledere i den internasjonale døveidrettsorganisasjonen CISS, frivillige arrangementsmedhjelpere og turister fra hele verden. Vi sto også i hyppig kontakt med flere døve nordmenn, som vi kjente til fra før (blant dem også noen av historiefortellerne i min avhandling). Vi har dermed, nå, rundt 60 interessante informanter, som vi vil stå i kontakt med gjennom e-post og internett-chatting, og flere av dem vil vi møte igjen i andre transnasjonale sammenhenger i vår prosjektperiode som løper fram til Verdenskongressen i Canada, sommeren 2003. Ved hjelp av dette designet og feltarbeidet i Roma greide vi å sirkle inn noen interessante temaer (for både oss og våre informanter). Dette er temaer, slik de opptrer i våre feltnotater, som peker i mange retninger og representerer overflateskisser av det hektiske sosiale livet i Roma – denne spesielle sommeren.

Med våre tre mobile kropper og seks øyne (også gjennom ulike vinkler og forskjellig detaljtilfang) har vi vært i stand til å observere lekens dramaturgi og delta i en hel rekke med aktiviteter og møter i løpet av våre dager i Roma. På et generalisert nivå kunne vi observere den gradvise forskyvingen i arrangementet, fra en internasjonal kappleik til en slags praksis av transnasjonalt bror- og søsterskap. Det «internasjonale» trekket ved det offisielle programmet og i åpningsseremonien var tydelig. Men i løpet av dagene rett etter åpningen kunne vi klart bivåne en gradvis oppsmuldring av nasjonale supportergrupper og tydelige tegn på sammensmelting til en mikset transnasjonal fellesskapsånd. Dette kom tydeligst til uttrykk under de sosiale kveldsarrangementene som kveld for kveld ble både mer befolket og livlig. De visuelle tegnene på et slikt fornyet fellesskap ble også tydelig utspilt under avslutningsseremonien, hvor de ulike «nasjonalitetene» blandet seg under andre nasjoners' flagg i en fargerik mikstur – og som sådan en klar indikasjon på sammenbruddet i den internasjonale agendaen.

Vi kunne også observere et stort misforhold mellom den offisielle fonosentriske ånd (pavens paternalistiske velkomsthilsen, og hørende popmusikk under åpningen) og praktiseringen av en sterk visuell kultur gjennom tegnspråk og transnasjonal orientering. At åpningsseremonien ble kraftig mislikt, var det ikke vanskelig å se eller få kommentarer til. Gjennom observasjoner og konversering med forskjellige døve personer følte det ikke vanskelig å rettferdiggjøre at det foregikk en omfattende forsterking av transnasjonal kompetanse i løpet av lekene, både blant erfarne transnasjonalister og blant de som var på sin første eller andre tur. Den høyfrekvente praktiseringen av Internasjonale Tegn og/eller American Sign Language og den sterke viljen til å bryte ned kommunikasjonsbarrierer, kunne observeres og erfares under lekene – på ulike arenaer; utenfor Colosseum, på piazzaene, på trikken eller ved de mange sports-arenaene sentralt i Roma. Ettersom dagene gikk og den visuelle

kommunikasjonspraksisen florerte, ble det også tydelig at denne begivenheten også var en mulighet for erverving av kjærester, elskere, sjelsfrender, livsledsagere og venner. Den hektiske utvekslingen av e-postadresser, chatidentifikasjoner og mobilnummer var bemerkelsesverdig omfattende. Og de sosiale bånd som ble etablert, vedlikeholdt og fornyet ved denne anledningen fremsto dermed som et sentralt trekk – som også klart peker framover i tid.

Etableringen av slike ulike sosiale bånd ved slike hektiske døvetidsrom var også særlig interessant for oss i forskergruppen, særlig med tanke på hvordan slike forbindelser kan vedlikeholdes gjennom de muligheter som ny kommunikasjonsteknologi har frambrakt. Det er også interessant å se hvordan slike forhold aktiveres i hverdagslivene «hjemme» og evt. bidrar til utbygging av transnasjonale nettverk og gir en annerledes erfaringsdimensjon til hverdagslivet i «den hørende verdenen». Alt dette er det imidlertid umulig å få et grep på gjennom et 14-dagers feltarbeid. Slike feltarbeid må derfor utvides ved å inkludere andre forskningsstrategier og langvarig engasjement må søkes ved andre midler.

Med denne raske skissen i bakhodet, hvordan skal vi så forstå denne type feltarbeid i lys av kravene fra ortodoks eller tradisjonell etnografi?

- Vi oppholdt oss der i en kort periode. Men kunne vi vært der særlig lengre?
- Noen dyp stedsfornemmelse var det umulig å oppnå. Hvilket Roma var det så vi opplevde?
- Vi bodde ikke i noe lokalt hushold. Hvor skulle i så fall det ha vært? Men, på den andre siden, så levde vi på måter som til forveksling lignet våre informanter.
- Vi snakket heller ikke det lokale språket – fordi det verken var ett eller et lokalt språk å snakke. Det var et mangfold av språk rundt oss, og vi måtte bare mestre mangfoldet som best vi kunne med vår ulike kompetanse.
- Vi kunne heller ikke bare vente på at ting skulle skje, og vi oppførte oss dermed mer direkte for å kapre informanter og for å gjøre vårt prosjekt kjent. Men igjen lignet vår væremåte på våre informanters – siden også de var ute etter å få mest mulig ut av det korte tidsoppholdet.
- Vi benyttet oss mye av elektronisk kommunikasjon, og igjen gjorde vi omtrent det samme som våre informanter som også besøkte internettkaféer og sendte tekstmeldinger.

Med dette kortvarige teamfeltarbeidet, som avviker fra forventet etnografisk praksis, har vi på noen måter gjort vold på de Malinowskiske idealer (slik de presenteres av Howell, se tidligere i foredraget). Et ideal som vi allikevel ikke har gjort vold mot, er kanskje det mest sentrale. Det dreier seg om den tidligere nevnte påpekingen av at ethvert fenomen må bli undersøkt gjennom sine bredest mulige manifestasjoner og i mange kontekster, for å kunne avdekke underliggende prinsipper og verdier. Vi vil sterkt vektlegge at det særlig er denne manifestasjonsbredden og kontekstmangfoldet rundt «døves nettverk» som har ledet oss inn på den transnasjonale arenaen med sine mange steder, globale krefter og virtuelle rom.

Et nytt rammeverk for etnografisk forskning?

Erfaringene vi har skaffet oss i Roma, kan knapt kalles dype, i noen tradisjonell etnografisk forstand, men de har fungert som sterke referanseposter i vårt løpende forskningsarbeid. Vi trekker i særlig grad veksler på den mangfoldige gruppen med informanter vi knyttet til oss i Roma, som vi følger opp ved hjelp av IKT (e-post og internettchatting) og framtidige ansikt-til-ansikt-møter. Videre er vi i ferd med å bygge opp en egen prosjektside på internett, hvor vi har invitert våre informanter (og andre døve interesserte) til å ta mer aktiv del i forskningen (som en måte å lokalisere våre informanter på i et virtuelt rom?). I lys av alt dette føler vi oss ikke for komfortable med tradisjonell etnografi og de metodologiske retningslinjer som er utviklet innen denne tradisjonen. Disse er etter vår smak for opptatte av langvarig feltarbeid på et spesielt sted, og fortrinnsvis langt borte og med ansikt-til-ansikt deltakende observasjon. Ganske mange interessante antropologiske forskningsprosjekter passer ikke inn i denne skjematisk tenkningen/praksisen, og vi er derfor, i likhet med Sarah Strauss, som har vært involvert i et helt annet transnasjonalt felt, på jakt etter «a new framework for ethnographic research» (Strauss 2000).

Hennes prosjekt er av særlig interesse i denne settingen, ettersom hun opprinnelig var oppsatt på å gjøre feltarbeid i tråd med tradisjonell etnografi. Hun var i ferd med forske på Yoga som praksis via et valgt sted i India, men felten materialiserte seg ikke slik hun hadde forventet. Istedenfor oppdaget hun at hun fulgte «threads and trails of people, publications and practices that together told a story». Stedet som hun startet ut fra, Rishikesh i India, var et «strategically selected locale», men viste seg etterhvert å være «insufficient to describe what was going on in that place – especially in terms of yoga» (Strauss 2000: 166). Hun ble dermed trukket inn i en prosess hvor hun måtte (re)konstruere felten, men med ganske mager etnografisk rettleiding. Et av problemene hun stod igjen med var at det var et stort mangfold av mulige stier å velge mellom – for å gjøre forskningen tilstrekkelig bred.

I metodologiske termer skriver hun at «the study of yoga has forced me to examine how we as anthropologists ought to constitute the object and circumscribe the location of our research, that is «how we construct the field». Å konstruere feltet er derfor en handling som dreier seg om metodologisk orientering og fortolkning på samme tid. En en-steds-tilnærming er dermed bare en av mange mulige feltkonstruksjoner – og ikke nødvendigvis den beste.

Feltkonstruksjonen må dermed ta hensyn til flere typer overveielser. Først av alt må den bli rettleidet av selve undersøkelsesfenomenet, og at det anerkjennes at et hvilket som helst perspektiv alltid vil være partielt. Og den må også ta i betraktning de metodologiske og epistemologiske konsekvenser av den global/transnasjonale flyten av personer, ideer og ting. Avgjørelser rund hvilke «leads to follow» er dermed vanskelige og sensitive – og, sant nok – en for flytende, eklektisk og flerstedsorientert forskningsstrategi kan også resultere i dårlig etnografi. I mitt arbeid er det dermed en fare for å bli en forsker som surfer på overflaten av døves transnasjonale liv – og at

målsetningen om å oppnå kontekstuell dybde glipper. Men, jeg vil igjen poengtere at med en langvarig, enstedstiltærning, kunne vi til og med ha vært verre stilt.

Liisa Mallki, en av bidragsyterne til en fornyelse av etnografisk arbeid, stiller spørsmål ved besettelsen rundt stabilitet og varighet i antropologiske undersøkelser og hun spør; «what do we do with fleeting, transitory phenomena that are not produced by any particular (recognised) grammar?» (Mallki 1997:87) I sitt eget svar trekker hun fram sære begivenheter og det ikke-permanente, som er fenomener det er vanskelig å «localize as objects of field research». Ved å velge å fokusere på varighet, observerbare mønstre på steder og regularitet, tenderer antropologer til å delta i en subtil normaliseringspraksis. Internal variasjon har en tendens til å bli borte og det sammenbindene ved grupper/steder blir forsterket. Fremmedartede nettverk tenderer mot å bli mindre analysert om det i det hele tatt blir registerert, og innflytelsen til «utenomlokale» eller «fremmede eller merkelige» begivenheter og fenomener vil være av sekundær eller ingen interesse. Det er nærmest som om «the desire to establish clear-cut categories and to create an orderly field of study has led anthropologists to downplay cultural diversity or to brand it as abnormal» (Olwig and Hastrup 1997:2).

Gjennom et hørende, antropologisk blikk, kan døve enkeltvis framstå som stumme, dumme og som avskårne og isolerte fra samfunnet, eller mer presist: som funksjonshemmede lokale. Resultatet av en slik ignoranse kan være at produserte etnografier forsterker den interne normaliseringen og assimilasjonspraksisen som opererer innenfor det befolkede forskningsområdet, gjennom ureflektert understøttelse av det lokale hierarkiets prioriteringer og definisjoner. Dette kan rettferdiggjøre en forståelse av døve som funksjonshemmede med en påfølgende forsterkning av den bofaste fonosentrismen. Dette er dermed også knyttet til et generelt problem, som beskrevet av Olwig og Hastrup «that people who are mobile, and therefore not immediately present in the research site while the ethnographer is paying his or her fleeting visit, have often been ignored» (1997:5). Om ikke ignorert – blir slike bevegelser og fravær ofte sett på som perifere mht. Det regulære sosiale livet – som noe spesielt og som et midlertidig fenomen.

I tråd med disse forskerne insisterer jeg på at dette kvalifiserer for et krav om fornyelse av metoder i antropologien. Jeg vil derfor sterkt argumentere for at kontekstuell dybde først og fremst må knyttes til en nyansert diskusjon rundt hvilke kontekster og kontekstuelle nivåer som er mest relevante – og i forhold til det ovennevnte caset kan det ikke være Roma som sådan. Det som var viktig for oss var å være der – på grunn av hendelsen – og streve med noen av Romas særegenheter knyttet til transport, turistinntrykk av Colosseum, Panteon etc, – og å følge de ulike strømmene av døvt liv som utspant seg i Roma i løpet av denne korte tiden. Gjennom dette forsøkte vi å være temporært innvevd i begivenhetene på lignende måter som mange av vår informanter. Og når de forlot åstedet for å reise «hjem» til sine hverdagsliv, så gjorde vi det samme. Den langvarige kvaliteten ved vår etnografi må dermed bli begrepsfestet annerledes, gjennom vår intensjon om å stå i samband med våre informanter også etter Deaflympics 2001 gjennom de muligheter vi råder over.

Dette skjer gjennom cyberspace og elektronisk kommunikasjon – og for noens vedkommende også via ansikt til ansikt møter ved framtidige krysningspunkter.

For meg, og forskningsgruppen, har dette betydd et forskningsdesign hvor vi deltar i en serie med kortvarige teamfeltarbeid på ulike steder, og en utforsking av døves bruk av cyberspace for vedlikehold av sosiale bånd, og innsamling av narrativer av forskjellig slag for å berike og bygge ut tykkelsen på våre etnografiske beskrivelser. Andres beretninger om hendelser (så som Deaflympics) står slik vi ser det ikke i motsetning til våre observasjoner av samme begivenhet – men de tilveiebringer alternative og kompletterende perspektiver på det samme. Slike beretninger ses videre på som konstituerende i seg selv – på grunn av deres betydning i skapelsen av et «community of memory» (Malkki 1997) som knytter hendelsen sammen med et større translokalt forankringsfelt – hvorigjennom døv identitet må forstås.

Kort sagt prøver vi å bevege oss mot en slags holisme ved å ta hensyn til mangfoldet av kontekster, steder og begivenheter som sammen tilveibringer transnational døv erfaring. Disse kontekstene er veldig globale, translokale og flerstedlige. Denne forskningen er følgelig involvert i ulike «spøringsstrategier», som George Marcus (1995:95) beskriver som veier eller måter å materialisere flerlokalt etnografi på. Vi følger dermed etter sporene til folk, delvis ved å bevege oss fysisk hvor de beveger seg, men også virtuelt ved å spore folk opp i cyberspace. Vi forfølger også plottene og metaforene som kommer til syne i beretningene vi får fra døve subjekter – noe som ledet oss ut på flerlokalt og transnasjonalt feltarbeid fra starten av (noe som også forteller om hva metaforer gjør: de beveger og fremkaller). En av bekymringene som en slik bevegelse gir opphav til, skriver Marcus (1995: 100), er knyttet til en «bekymring rundt feltarbeidets kraft». Howell's bekymrede spørsmål, som jeg siterte i begynnelsen av dette foredraget er et godt eksempel på dette.

Jeg vil, imidlertid, omformulere spørsmålet – som en slags avslutning på dette foredraget – til: *Hvor langt kan vi gå vekk fra de tradisjonelle antropologiske idealene (Malinowski-inspirert ortodoksi) – for å styrke vårt unike etnografiske bidrag?*

Takk for tålmodigheten!

Litteratur

Amit, Vered (ed.) (2000) *Constructing the Field*, London & New York: Routledge.

Ardener, Edwin (1989) «Remote Areas: Some Theoretical Considerations», i Chapman, M. (ed.): *The Voice of Prophecy*, Oxford: Blackwell Publishers.

Breivik, Jan-Kåre (2001) *Deaf Identities in the Making: Metaphors and Narrations in Translocal Lives*, doktor thesis in social anthropology, University of Oslo.

Gupta, Akhil og James Ferguson (eds.) (1997) *Anthropological Locations*, Berkley: University of California Press.

- Howell, Sgne (2001) «Feltarbeid i vår egen bakgård: noen refleksjoner rundt nyere tendenser i norsk antropologi», *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, nr. 1-2.
- Malinowski, Bronislaw (1922) *Argonauts of the Western Pacific*, New York: Dutton.
- Mallki, Liisa (1997) «News and Culture: Transitory Phenomena and the Fieldwork Tradition», i Akhil Gupta and James Ferguson (eds.): *Anthropological Locations*, Berkley: University of California Press.
- Marcus, George (1995) «Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography», *Annual Review of Anthropology*, 24: 95-117.
- Okely, Judith (1996) *Own or Other Culture*, London: Routledge.
- Olwig, Karen og Kirsten Hastrup (eds.) (1997) *Siting Culture: The Shifting Anthropological Object*, London: Routledge.
- Strauss, Sarah (2000) «Locating Yoga: Ethnography and Transnational Practice», i Vered Amit (ed.): *Constructing the Field*, London & New York: Routledge.

To-ukers landsbyen: Et døvt ritual

Hilde Haualand

Døves verdensleker, som arrangeres hvert fjerde år, kan forstås som et ritual som bærer med seg rekke ulike symboler for både samholdet i døveverdenen og understreker antatte forskjeller mellom døve og hørende. Både de olympiske åpnings- og avslutningsseremoniene, bruken av familiemetaforer i uttalelser fra deltakerne og den drastiske, men høyst midlertidige økningen i forekomsten av tegnspråklige i bybildet bidrar til en følelse av å befinne seg i en unntakstilstand de dagene lekene foregår. Det avgrensede tidsrommet for lekene gir både deltakerne og turistene et ganske så bestemt og begrenset tidsrom til å treffe både nye og gamle venner og bekjente. Dette skaper en intensitet i det sosiale livet, som blir noe løsrevet fra rutinene og de vanlige reglene for sosial omgang man er omgitt av hjemme. Både liminalitetsaspektet og skillet mellom «hjemme» og «borte» er to antatte viktige egenskaper ved turistopplevelser. Dette muliggjør samtidig analyse av turisme som en sakral hendelse, der turistene blir «transformed or renewed and then turns him or her back to normality. (...) The normal rules are in abeyance (if not actually reversed), and replaced by Turner's close and egalitarian 'communitas'» (Brown 1996:35).

Jeg vil her gjøre et forsøk på å beskrive noen av de menneskene som møttes og prosessene og forvandlingene som fant sted under de to ukene lekene varte. Hovedfokuset blir hos turistene, med deres mangfold av opplevelser og fremtoninger, og tilnærmingen er inspirert av Turners analyser av pilegrimsreiser som sosiale prosesser. Det blir også en diskusjon rundt verdenslekene som et ritual med både *trans*-nasjonale og *inter*-nasjonale aspekter, og som et rituale som forsøker å forene det antatte skillet mellom de elitiske (*høyere – fortere – lengre*) olympiske idealer og den bredt anerkjente sosiale funksjonen til verdenslekene for døve.

Ankomst Roma

En av de mest effektive måter å finne andre døve i en menneskemengde, er å se etter hender som beveger seg hurtig. Da jeg ankom Roma sammen med familien min dagen før åpningsseremonien, innstilte jeg blikket mitt nesten ubevisst til spesielt å se etter andre tegnspråklige. Men jeg kunne ikke ta kontakt fordi jeg måtte holde et barn i hver hånd for ikke å miste dem i den uoversiktlige mengden av folk i Romas gater. Jeg kunne ikke bare vifte med hendene og spørre høflig «Døv?» når jeg så noen døve, og ble tvunget til å først og fremst observere det jeg ellers ville deltatt i. De få døve jeg så, skilte seg i mine øyne ikke mye ut fra de tusenvis av turistene som befant seg i Roma på denne tiden av året. De hadde det samme karakteristiske turistantrekket som alle andre – T-skjorter, shorts, solbriller, gode sko, og i noen tilfeller også en stor ryggsekk eller koffert på slep. Den første samtalen på tegnspråk jeg så, fant sted på

sentralstasjonen Termini, der en ung lokalkjent mann snakket med to kvinner med et lite barn plassert på toppen av den overfylte bagasjetralen. Han forklarte dem, med tydelige «internasjonale» tegn, hvor de kunne gå for å få mer informasjon om lekene. Dette var dagen før lekene skulle begynne, så tettheten av tegnspråklige var fremdeles lav. Neste gang jeg så noen bruke tegnspråk var ved Spansketrappen en time senere. Fra tegnspråket paret i 50-årene brukte, antok jeg at de var fra USA. Hun sa til ham «OK, nå har vi sett trappa, da kan vi dra et annet sted», før de forsvant fra mitt åsyn i den veldige menneskemengden på og rundt trappene. Senere samme kveld så jeg en gruppe atleter på Piazza Navone, men jeg klarte ikke å se hvor de kom fra. Etter at jeg hadde vinket familien farvel neste morgen, var jeg klar til å bli en del av det samfunnet jeg bare hadde sett den spede begynnelsen av kvelden før, og som skulle komme til å blomstre i Roma de neste to ukene. Å se konversasjoner på tegnspråk «tilfeldig» tre ganger i løpet av en og samme kveld er ikke spesielt vanlig, men dette var heller ikke noe sammenliknet med hva som skulle komme i løpet av de nærmeste dagene. Løpet av kort tid kunne man se tegnspråk overalt i bybildet. Denne prosessen minner noe om det Breivik (2001) opplevde da han reiste til Australia for å delta på World Federation of the Deaf sin verdenskongress i Brisbane i juli 1999, og han beskriver hvordan tettheten av døve økte for hvert fly han byttet til på vei nedover.

Roma forandres

Tegnspråkene og dets brukere ble gradvis mer og mer synlige i Romas bybilde. Etter hvert som flere og flere tilskuere kom til byen, satte de også sitt preg på byen. Det var døve på trikkene, på alle piazza'er, i gatene, i alle bydelene der konkurransene ble holdt og på alle de små kafeene Roma er så kjent for. Byen ga ikke bare et annet visuelt inntrykk, den høye forekomsten av døve kunne også snart merkes på den måten kelnerne og servitørene på kafeene og restaurantene behandlet sine døve gjester.

De første dagene hadde de fleste bare sett forvirret eller oppgitt ut da de prøvde å kommunisere med det døve klientelet. Våre forsøk på å spørre etter meny eller pris med hendene ble i de fleste tilfelle forstått, men sjelden besvart på en forståelig måte. Men innen kort tid hadde mange av kelnerne utviklet et raffinert kroppsspråk, og priser og nummer ble nå oppgitt i fingre i stedet for i lire, og flere var også raskt oppe med penn og papir som om hender og kroppsspråk ikke var nok. I den offisielle håndboken for lekene, skriver Romas ordfører Valter Veltroni at nærværet av de «pysically disadvantaged» under lekene i Roma var en gylden anledning for byens borgere til å styrke sin moralske håndbagasje, men det er all grunn til å spørre seg selv om den utmerkede service man etter hvert opplevde fra byens kelnerne var et utslag av styrket moral p.g.a. de døve gjestenes nærvær alene. Man kan anta at de aller fleste gjestene, enten de var døve eller hørende, betalte for maten de spiste, og ofte også la igjen driks, og det er derfor nærliggende å tro at deres smidige service var motivert fra ønsket om å få besøk igjen (og dermed tjene mer penger) enn på grunn av «økt» moralsk håndbagasje. Døve turister er ikke mye funksjonshemmet i forhold til matinntak, og

dersom de opplevde dårlig service, ville de ikke komme tilbake til samme restaurant eller café. De var der som turister, og med dette de ultimate konsumenter. Å jakte på opplevelser i stedet for ting, slik turister ofte gjør, har i en verden karakterisert av materiell overflod blitt det fremste mål for en konsument på jakt etter spenning og nye perspektiver (Bauman 1998:81-83). Besøkene på noen av de utallige kafeene og restaurantene i den evige stad er en viktig del av Romaopplevelsen, og kelnerne var der for å betjene sine gjester, enten de var døve eller hørende.

Roma ble delvis, og foreløpig forandret til en døv landsby, der døve var eksepsjonelt synlige og mange nok til å kreve rettigheter og en type service de ellers ikke vil ha samme muligheter til å forvente uten å bli stemplet som «kravstore» eller «vanskelige». Hendelser som døves verdensleker lar deltakerne opptre i et «spillerom» (Holland, Lachicotte jr, Skinner og Cain 1998) med andre døve deltakere der det er mulig å late som om leken eller spillet er autentisk (i en tilstand av «som om»), nettopp på grunn av (eller kanskje på tross av) at samtlige er klar over spillets begrensede varighet. Hadde det spillerommet som oppstår under en slik hendelse hatt lengre varighet, eller til og med representert en stabil tilstand, ville den symbolske effekten og følelsesmessige involveringen vært av en annen type². Det er som om lekene er et senter, eller et mål for en reise som er «invested with too much potency to survive prolonged familiarity: the contemporary pilgrim (...) gathers strength and illumination from the experience, and moves on elsewhere» (Brown 1996:40). Men spillets regler har en rekke effekter, nye genre utvikles og lagres, gamle blir reformert og nye verdener og identiteter utvikles (Holland et al 1998). Selv om verdenslekene representerer en tilstand av midlertidig avstand fra hverdagslivet, kan hendelsen samtidig virke inn på deltakernes videre identitetskonstruksjoner. De forbindelsene og vennskapsbåndene som ble skapt, forsterket og gjenoppfrisket under lekene var definitivt en viktig del av den sterke fornemmelsen av transnasjonalitet som gjennomsyret lekene. Men denne transnasjonaliteten var ikke åpenbar helt fra begynnelsen av, noe bl.a. åpningsseremonien vitnet om.

Åpningsseremonien

Hvis transnasjonalitet medfører en antakelse om at nasjoner, stater, regioner eller bestemte territorier får en underordnet rolle i for eksempel sosial interaksjon, er ikke *transnasjonalt* riktig merkelapp på åpningsseremonien. Den fikk også et visst italiensk preg på grunn av all motstridende informasjon man fikk om nøyaktig tidspunkt for åpningsseremonien, forsinkelsene og alle de tekniske problemene. Etter at vi hadde ventet mer enn fem timer på at seremonien kunne starte, kunne man endelig se atletene starte defileringen inn i den enorme Stadio Olimpico. Rækkefølgen fulgte

² Dette perspektivet antas først og fremst å gjelde døve som ikke bor i eller nær større døvesamfunn som for eksempel Gallaudet University i USA. Effekten av å se og møte så mange tegnspråklige som under lekene i Roma vil kanskje ikke være like sterk for døve som treffer andre tegnspråklige på bred hverdagsbasis.

olympiske tradisjoner – dog med en døv vri – der Frankrike gikk først fordi de arrangerte de første verdenslekene for døve i 1924. Så fulgte de andre landene etter i alfabetisk rekkefølge med vertsnasjonen Italia sist.

En barbieliknende TV-stjerne var leid inn som konferansier og annonserte hvert land etter hvert som de gikk forbi. Til mye frustrasjon og ikke så lite vemmelse på vegne av den lokale arrangementskomiteen var ikke hennes kommentarer tilgjengelige for den døve delen av publikummet eller for atletene. De internasjonale tolkene man kunne se på storskjermer på hver side av stadion kunne i lange perioder ikke høre noe av det som ble sagt. Hvis lydforbindelsen i korte øyeblikk fungerte, ble samtidig viktige deler av hender og ansikt dekket av store svarte flekker. Delvis på grunn av alle de tekniske problemene og vanskelighetene med å hente ut forståelig informasjon fra den formelle delen av åpningsseremonien, var det sosiale livet på tribunene desto mer livlig. I stedet for å bli frustrert over manglende muligheter til å følge seremonien, som så ut til å være best tilpasset hørende italienere, begynte publikum prosessen med å bli kjent med hverandre. Dette var da også for mange en viktig grunn for å reise til Roma.

De fleste satt sammen med andre fra sitt eget land. En stor gruppe grekere satt ved siden av en rad med omtrent tjue unge nordmenn. Et meget synlig supporterlag fra Sverige satt litt lenger ned, og danskene var ikke langt borte med karakteristiske røde og hvite klær. Flere grupper amerikanere utmerket seg også, der de både var ikledd og viftet med the Stars and Stripes. Etter hvert som delegasjonene gikk forbi, ble de heiet på og hilst på av ulike grupper på tribunene. De nasjonale grupperingene blant publikum reflekterte hvordan atletene entret stadion – hver nasjon var klart avgrenset og lett synlig. Da den offisielle delen av åpningsseremonien ble avsluttet med hvite duer, ballonger i de olympiske farger og en døv atlet som tente den olympiske ild, var den internasjonale følelsen høyst tilstede til tross for problemene med å oppfatte budskapet arrangementskomiteen hadde prøvd å sende ut. Det var til uansett klart at åpningsseremonien tok sikte på å forene all verdens farger med tanke på fred og enhet mellom de deltakende landene, men seremonien markerte også starten på en temporær geografisk konsentrasjon av en ellers spredt døveverden.

Mulighetene i den temporære konsentrasjon

Den geografiske «komprimeringen» av døvesamfunnet var en anledning til å forme, redefinere og feire døvekulturen. Det var en mulighet til å understreke kulturelle forskjeller mellom døve og hørende/ikke-tegnspråklige. Lekene ga døvesamfunnet en sjanse til å tydeliggjøre det imaginære døvesamfunnet. Dette ga dets medlemmer en mulighet til å etablere et møtested mellom døvesamfunnet og de utenfor dette samfunnet, som i dette tilfellet var hørende Romaborgere. Denne møteplassen, ble et sted for «elaborating strategies of selfhood – singular or communal – that initiate new signs of identity, and innovative sites of collaboration, and contestation, in the act of defining the idea of society itself » (Bhabha 1994:1-2).

Medlemmene av døvesamfunnet hadde under lekene en mulighet til å kollektivt demonstrere de antatte forskjellene mellom dem selv og de andre hørende, siden de for en sjelden gangs skyld var så mange at de ikke kunne bli oversett av sine ikke-tegnspråklige omgivelser. Hørende i Roma ble personlig konfrontert med ulike døve måter å leve og kommunisere, og et komplementært forhold oppstod mellom lekenes turister og deltakere og de ikke-tegnspråklige innbyggerne eller besøkende i Roma. Den måten flere av kelnerne tilpasset sin opptreden til sine døve klienter var bare en måte å offentlig anerkjenne døves særegne kommunikasjonsmodalitet. En annen konsekvens var at våre hørende naboer på forskningsinstituttet der vi leide rom benyttet nærværet av alle de tegnspråklige til å spørre om døve og tegnspråk generelt. De fikk, som kelnerne, en kort og kanskje lærerik innsikt i døvesamfunnet og noen av dets egenskaper, hvorav den transnasjonale aktiviteten bare er en av mange.

Den økte konsentrasjonen av tegnspråklige som var reist til Roma for å treffe hverandre, og den svært avgrensede tidsrammen for dette utfordrer to grunnleggende antakelser om det antropologiske feltet. Den første antropologiske «sannheten» som utfordres – at «hjemme» er det samme som kulturell «likhet» (Gupta og Ferguson 1997:32) – ses i hvordan deltakerne klar uttrykker sin følelse av fellesskap og glede over å være sammen, selv om de er langt hjemmefra (se Breivik i dette notatet for en utdyping av dette temaet).

Å være i Roma var som å være *sammen med familien*, slik gullmedaljevinneren i svømming, Terrence Parkin fra Sør-Afrika uttrykte det. Det å reise til Roma under verdenslekene var ikke ensbetydende med å reise for å se «andre», men for å treffe flere som «oss». Det å være hjemmefra, eller på søken etter «de andre» er regnet for å være en viktig egenskap ved en turist, men her er det all grunn til å spørre hvem som var «de andre» og hvem som er «oss». En annen «sannhet» som utfordres, er erklæringen av det geografiske rom som åsted for hendelser av interesse for en antropolog. Det er umulig å forklare de underliggende sosiale prosessene under lekene ved å referere til Roma som sådan, eller til Romas og Italias kultur og historie. Feltet vi studerer her, er ikke Roma som sted, men «the cluster of *embodied* dispositions and practices» (Clifford 1997:1999) som tilfeldigvis fant sted i Roma disse sommerukene i 2001. Selvsagt hadde byen med dens tradisjoner, historie og kultur en viss innvirkning på lekenes forløp og deltakernes opplevelser, men Roma må likevel forstås som et bakteppe til deltakernes presentasjoner av seg selv under disse lekene. Døvesamfunnet kan forstås som en form for global by, som ikke er et sted, men en prosess. I denne prosessen er *sentrene* for forbruk og konsum knyttet sammen i et globalt nettverk, samtidig som deltakerne hele tiden svekker forbindelsen med de lokale stedene gjennom en kontinuerlig informasjonsstrøm (Castells 1996: 417).

Døvesamfunnets sentre flytter seg konstant ved at de store transnasjonale hendelsene som verdenslekene (som arrangeres hhv sommer og vinter hvert annet år) og verdenskongressen (som arrangeres hvert fjerde år) konsekvent blir flyttet fra gang til gang.

Turistene: Reisen til Roma

Men denne gangen var lekene lokalisert til Roma, og det var også nødvendig med en viss reiseaktivitet for å komme seg til den temporære døve byen. Folk hadde reist til Roma på utallige måter, med flere ulike motiv bortsett fra det å treffe andre døve og eventuelt få et glimt av Roma. Mange av de unge vi møtte tok en forlenget stopp i Roma på sin interrailtur, som ville fortsette etter lekene. Noen var på jorda-rundt-reise, og også for disse var Roma en stopp på veien. Et par kompiser fra England hadde kjørt trailer via Dover-Calais, gjennom Paris til Milano for å komme til Roma. Noen kamerater fra Litauen og Russland hadde trent seg sammen i en Lada, og noen andre øst-europeere solgte småting for å dekke oppholdsutgiftene i Roma. Horder av nord-amerikanere og europeere hadde kommet inn med både chartrede og regulære rutefly og busser, enten på individuell basis eller som en del av en pakketur arrangert av ulike døveforbund, døve reiseselskaper³ eller privatpersoner. Folk bodde i alt fra telt på en campingplass i utkanten av Roma til femstjernes hoteller og på madrasser hjemme hos en mer eller mindre nær bekjent i eller nær Roma. De ulike måtene å komme seg til Roma, og bo der, vitner også om den varierte sammensetningen av deltakerne, både i alder, bosted og sosio-økonomisk status.

Hvem deltok?

Lekene varte på ingen måte lenge nok til at deltakerne rakk å bli godt kjent med hverandre, noe som gjaldt både de feltarbeidende antropologene og de aller fleste turistene og atletene. Dog har ikke dette fatale konsekvenser for gyldigheten av våre observasjoner eller argumentasjon, siden lekernes begrensede varighet i seg selv er et viktig moment for å forstå de møtene som fant sted. De rollene som utspilte seg under verdenslekene skal mao. ikke forstås som representative for aktørenes personlighet eller identitet som sådan. Reisen til lekene minner sterkt om en form for pilegrimsferd, som frigjør individene fra hverdagslivets hindringer og begrensninger. Man er ikke så bundet av de historiske og sosiale strukturene som konstituerer de sosiale prosessene man er en del av hjemme (Turner 1974). Dette betyr at de rollene som utspilles under lekene ikke nødvendigvis reflekterer de rollene de samme aktørene utspiller på en mer hverdagslig scene. De vi møtte i Roma blir snarere forstått som representanter, eller symboler, for den enorme variasjonen blant deltakerne. Som Turner, betrakter jeg turistene – eller pilegrimene – som «symbols of totality» (Turner 1974:208). Deltakerne kom ikke bare fra forskjellige land fra hele verden, de hadde også et utall ulike grunner for å delta og valgte ulike strategier og fremgangsmåter i forhold til sosial atferd i Roma. Med andre ord, de blir betraktet som representanter for det 'communitas' som

³ Det finnes reisebyråer som enten annonserer turer direkte rettet mot døve personer, eller som kun arrangerer reiser for døve i flere land, bl.a. i Danmark, Norge, USA, Costa Rica og Tyskland.

oppstod under lekene i Roma, der den sosiale strukturen ikke helt blir eliminert, bare radikalt forenklet (ibid).

De tidligere nevnte amerikanerne ved Spansketrappen var på en tur for å «samle» severdigheter. Dette kan betraktes som en ytterliggående konsekvens av jakten på autentisitet som driver turisten til stadig nye steder og opplevelser. Turistbrosjyren slår an den seremonielle agendaen, som turisten følger mer eller mindre religiøst (Brown 1996:37). Noen andre som var i Roma for byens egen skyld, men kanskje ikke så målrettede som det amerikanske paret, var vennegjengen i 30-årene som hadde leid en leilighet sammen i den nordlige delen av Roma. De gledet seg til å se Colosseum, Forum Romanum, Vatikanet og andre berømte severdigheter. I den leide leiligheten hadde de mulighet til å lage egen italiensk mat, samtidig som nærheten til byen tillot besøk på restaurantene og kafeene. Samtidig var de fleste ivrige supportere for atletene fra deres eget land, og de hadde tatt med seg klær og flagg i nasjonalfargene. De skiftet mellom turistrollen og supporter-rollen, men var også aktive deltakere på det som etter hvert ble den viktigste sosiale møteplassen på kveldstid – Foro nær Stadio Olimpico. Deres mål med å reise til Roma var klart flertydige, noe som for øvrig nok også gjaldt de fleste andre deltakerne. Men det ble lagt ulik vekt på de ulike typer aktivitet, noe man kan se i atferden til noen av de andre deltakerne.

Kosmopolittene

En annen aktør var den avslappede danske typen, som gjorde et meget kult inntrykk med sine merkesolbriller og velstelte fippskjegg. Han var konstant omgitt av pene jenter, uten at han så ut til å la seg affekttere spesielt av dette. På en måte virket det som om han levde litt i utkanten av selve lekene, for eksempel ved at han aldri dukket opp på Foro før stemningen der var på topp om kvelden. Han ble bare unntaksvis sett sammen med egne landsmenn under konkurransene, og jeg så ham aldri i noen form for klær som kunne minne om hans egen nasjonalitet eller antydning til patriotisme på vegne av eget land. Han bodde hos en kamerat som eide en leilighet i Trastevere, sammen med en gjeng like avslappede fyrer fra hele verden. Hva de fleste av disse hadde til felles var at de var godt vant med å både reise og bo i andre land enn der de var født (flere hadde studert ved Gallaudet), og de hadde blitt kjent med hverandre på grunn av denne mobiliteten. Alle kunne flere tegnspråk (inkludert ASL) og de fleste utmerket seg også med et godt internasjonalt tegnforråd.

Et par amerikanske jenter brukte lekene som et slags springbrett for deres videre jorda-rundt-reise. Lekene var en form for markeds plass der de kunne samle navn og adresser til personer og steder de kunne bo på sin videre reise. Dette minner om Esperantotalendes nettverk, selv om det er mindre formelt. For både de amerikanske jentene og guttene i Trastevere, kan det (dog svært overfladisk) om mulig antas at konkurransene og byen Roma hadde en underordnet rolle i forhold til de sosiale livet som fant sted i forbindelse med lekene, som hadde sitt daglige høydepunkt på Foro

hver kveld. De var på et vis også representanter for en global elite, men ressurser og muligheter til å reise hvor de ville, når de ville. De frivillige for CISS⁴ og FISS⁵, som gjorde alt fra punching av resultater og billettsalg til produksjon av løpende nyheter på tegnspråk virket også som om de var av denne eliten, men blant disse var det flere som ikke hadde de økonomiske ressursene den første gruppen hadde, bare de kommunikative ressursene til å delta aktivt. Bauman (1998) påpeker at denne eliten utmerker seg ved sin grad av mobilitet og friheten til selv å velge hvor de ønsker å være.

Videre særpreges kosmopolittene av at de ikke lar seg identifisere som hjemmehørende i noe spesielt land, eller lar seg utmerke seg på annen måte i en forsamling (Hannerz 1996). Videre er kosmopolitisme et spørsmål om kompetanse (ibid), og både Trasteveregjengen, de frivillige og ryggsekkтуриistene hadde den nødvendige språklige og kulturelle kompetanse for å delta i lekenes sosiale liv uten besvær eller påtakelige hindringer. De virket i liten grad «låst» eller bundet til en bestemt nasjonalitet eller et bestemt tegnspråk.

De tegnhemmede

Som en kontrast til alle de reisevante var et par venner fra England som begge var førstereis på et slikt arrangement som dette. Ingen av dem hadde fått undervisning på tegnspråk, og deres ferdigheter i både engelsk og britisk tegnspråk var skrale. Den talespråklige undervisningen de hadde fått, la tydelige begrensninger på deres evner eller muligheter til å kommunisere med ikke-briter. Men deres driv og ønske om å kommunisere med andre var sterk og de plukket systematisk opp nye tegn og prøvde å få kontakt med dem de møtte. De fikk etter hvert kontakt flere, men var samtidig mer begrenset i sine kommunikasjonsforsøk enn de før nevnte kosmopolittene.

En undersøkelse gjennomført blant døve og tunghørte ungdommer høsten 2001 i Norge, viste stor forskjell i graden av internasjonal interaksjon mellom de som hadde fått undervisning på talespråk og de som hadde fått tegnspråklig undervisning. Blant de tegnspråklig opplærte oppga omtrent 2/3 av respondentene at de hadde reist til utlandet for å treffe andre døve/tegnpråklige, mens færre enn 7% av de talespråklig opplærte oppga at de hadde gjort det samme (Grønningsæter og Haualand 2002). Videre undersøkelser på hvordan nasjonal utdannings- og velferdspolitikken påvirker mulighetene for å delta på de stadig viktigere inter- og transnasjonale arenaene er nødvendig for det kan se ut som om døve (og kanskje også funksjonshemmede) er spesielt sårbare for beslutninger om utdanningsforløp som blir tatt på deres vegne tidlig i livet.

⁴ Det internasjonale døve-sportsforbundet

⁵ Det italienske døvesportforbundet

Supporterterne

Godt synlige supporterere var også en del av det sosiale livet under lekene. Noen av landene med de største delegasjonene av aktive deltakere hadde også egne supporterledere. Størrelsen på supportergruppene varierte kraftig, både i antall og i synlighet. Samtidig etterlot supporterlagene ikke noe tvil om at lekene i høyeste grad også var en internasjonal hendelse. Selv om de aller fleste supporterne la fra seg flaggene og annet supporterutstyr om kveldene, var det likevel en del vikinger, bayere og høyst synlige amerikanere ikledd flagg-kapper m.m. på Foro om kveldene. Disses evne til å underholde andre og fleipe på egen bekostning var en fellesnevner for mange av dem, noe som også tydelig ble satt pris på. Som kosmopolittene hadde disse en utstrakt evne til internasjonal tegnkommunikasjon. Noen var supporterledere på dagtid, og så ikke ut til å ha noe behov for å kle av seg supporterutstyret om kvelden. De ga Foro et snev av internasjonal stemning ved at de klart viste hvilket land de støttet (eller bodde i), men var samtidig blant de mest kontaktsøkende og relasjons-skapende på tvers av både sosiale og nasjonale skiller.

I jakten på nye opplevelser og venner var deltakerne reisende til et sted som både var annerledes enn hjemme og av begrenset varighet. Vanskelighetene med å avklare selve Roma bys rolle under lekene vitner også om vanskene med å definere målet eller rollen til et reisemål. På en måte var Roma bare et tilfeldig bakteppe for den temporære tegnspråklige landsbyen, der mange av deltakerne først og fremst var der for å møte venner og se på idrett, slik det nok var for de fleste av supporterne som fortsatte i denne rollen på kveldstid. For andre, slik som vennegjengen i den leide leiligheten, var Roma i seg selv en viktig motivasjonsfaktor for å reise til lekene denne gang. Ulik vekt ble lagt på ulike aktiviteter og dette viser at turisme er en flertydig aktivitet, som ikke uten videre kan analyseres i kontraster mellom hjemme/borte, arbeid/fritid og oss/de andre (Selwyn 1996). Reisen hjemmefra betydde for mange av turistene under lekene at de for en kort stund kunne møte andre som dem selv, og for mange var dagene i Roma snarere preget av en følelse av å være hjemme heller enn å være «borte». Solvang lufter et annet sted i dette notatet spørsmålet om døves verdensleker kan sammenliknes med et form for nasjonalt mesterskap i «døveland», og dette er en parallell som bør utforskes videre.

Noe annet som også var viktig var å oppnå autentiske opplevelser, både for seg selv og av omgivelsene. Den reisende, eller turisten, er ute etter både autentiske sosiale relasjoner og kontakt med andre (for eksempel i form av givende sosiale møter) og de vil gjerne få en form for kunnskap om stedet og samfunnet de besøker (Selwyn 1996). Hvis lekene er en form for spillerom for lek med og utforsking av egen identitet og roller – eller representerte en form for unntakstilstand – kan man kanskje forvente at de levde rollene til en viss grad var noe mer eksperimentelle enn vanlig. Samtidig blir noen regler for sosial adferd forsterket eller intensivert for å understreke eller forsterke antatte særtrekk ved døvesamfunnet.

Walkover seieren til det amerikanske fotballaget da det ble oppdaget at en av Irans beste spillere hadde på seg høreapparat under kampen vitner om en strengere

vurdering av høreapparatbruk under lekene enn ellers. 55 dB-regelen (se Breivik og Solvang for detaljer) kan forklares med argumenter om fair play, men det kan også sees på som en absolutt grense mot den verdenen som forlates mens lekene pågår. Å ha på seg høreapparater, eller høre bedre enn 55 dB blir et tabu for atletene, en regel som ikke kan brytes uten fatale konsekvenser (for eksempel eksklusjon eller fratakelse av ev. oppnådde plasseringer). Her ser man også dualiteten i 'spillerommene', for de rommer frihet like mye som disiplin. Både friheten og disiplinen avhenger av regler og makt i den «virkelige» verden og påvirker både mulighetene og grensene for hva som er mulig i en tilstand av 'spill' med de samme reglene (Holland et al 1998).

Det olympiske idealet og den døve familien

Siden de aller fleste atletene hadde strenge innetidsregler, hadde de ikke store muligheter for å delta i det sosiale livet på Foro om kveldene, spesielt ikke i begynnelsen av lekene da få hadde avsluttet konkurransene. Kommentarer fra både nåværende og tidligere atleter tyder på et ganske markant skille mellom turister og atleter under lekene. Ikke bare har de forskjellige timeplaner, men også til dels ulike mål for å reise til lekene. Begge grupper var definitivt ute etter å møte nye venner, men de hadde ulike tider og arenaer for dette. Det kunne med andre ord se ut som om det var to ulike verdener, med atletene og andre offisielle delegater i den ene og turistene og tilskuerne i den andre. Turistene møttes på tribunene, på kafeene og på nattklubben på Foro, mens atletene hadde hotellene og sportsarenaene som sine sosialiseringarenaer. Men etter hvert som flere og flere avsluttet konkurransene, kunne man også se atleter feste langt ut over natten på Foro. Mengden av folk på Foro økte for hver kveld, og Foro ble etter hvert det viktigste møtestedet under lekene, både for turistene og atletene. De to verdenene ble gradvis én, og den Sør-Afrikanske sølvmedaljevinneren fra de ordinære olympiske leker i Sydney i 2000, svømmeren Terrence Parkin kom med en uttale som elegant knyttet sammen det olympiske eliteidealet og den klart uttalte gleden ved å møte og få døve venner fra hele verden.

Terrence Parkin etablerte en metaforisk relasjon mellom de atletiske prestasjonene og fornemmelsen av å være 'hjemme' blant sine egne, som så mange uttalte. Parkin sa offentlig at han hadde valgt å delta på verdenslekene for døve i stedet for å delta på et verdenscupstevne et annet sted, fordi det var *som å være sammen med familien* i Roma. Som svømmer av verdensklasse, brøt han flere rekorder under lekene i Roma, og hans utsagn om at han var her med «familien» sin, ble møtt med akklamasjon og tilfredsstillelse. Ved å både være en utmerket atlet, og en «ekte» døv person (ved å tilskrive seg medlemsskap i den døve familien på et utmerket internasjonalt tegnspråk), var han ikke bare personifiseringen selv av det 'communitas' som rådet grunnen under lekene. Hans symbolske språk hadde også paralleller til den olympiske pakt, som understreker *ånden av brorskap* som skal råde blant grupper og individer under den tiden de olympiske leker foregår. Ved å bruke familiemetaforer gjør både Parkin og den internasjonale olympiske komite lekene til en moralsk

handling, siden denne typen metafor bidrar med «the crucial step for moving out of the family to a universal morality [and] entails a moral obligation, binding to all people, to treat each other as we ought to treat our family members» (Lakoff & Johnson 1998: 317). Det å være i slekt med hverandre ledsages ofte av en følelse av likhet eller tilhørighet. Parkin sa dermed ikke bare at han følte seg hjemme blant andre døve, men også at han *var som dem*. Siden han samtidig var en atlet av verdensklasse, ble hele døveverdenen (hans *familie* eller *likesinnede*) metaforisk løftet opp på et høyere nivå. Dette er bl.a. beskrevet som «empowerment» (Fosshaug 2002), men har også paralleller til den nasjonale euforisme av «Vi vant!» når en norsk skiløper vinner femmila under VM på ski. Det som gjør både OL og døves verdensleker så viktige for mange, er forventningen om å bryte grenser, overskride gamle hindre og stadig oppnå nye mål, og dermed hvert annet år bekrefte at mennesket stadig er i stand til å overgå seg selv (Berkaak 1999). Ved sitt blotte nærvær sammen med tidligere og nye resultater i svømmebassenget og familieuttrykket, bidro Parkin til en følelse av at hele døvesamfunnet ble løftet et hakk høyere opp.

Avslutningsseremonien

Ikke bare på grunn av Parkins utsagn, men også pga. den intense sosiale aktiviteten, var det er døvesamfunn med en forsterket selvfølelse som møttes på Stadio Olimpico 1. august til avslutningsseremonien. Avslutningen av de 19. verdensleker minnet om åpningen med tanke på kaotisk organisering. Men de prosessene og det sosiale livet som hadde funnet sted de to ukene som var gått siden åpningen, hadde helt klart påvirket livet på tribunene. To uker tidligere hadde en stor gruppe unge nordmenn delt frustrasjonen over å ikke kunne følge med, men under avslutningen var alle spredt blant folk fra hele verden. Selv satt jeg sammen med to venner fra USA, en ung pike fra Slovenia, et par notorisk flørtende italienere og noen andre jeg aldri fikk vite nasjonaliteten til. Vi brukte for det meste internasjonale tegn, noen med islett av amerikansk tegnspråk, og mange brukte tiden aktivt for å utveksle mobiltelefonnummer, ICQ-opplysninger og e-postadresser for å holde på kontakten etter at lekene tok slutt. Som under åpningsseremonien pratet publikum mer med hverandre enn de så på det som foregikk nede på banen. Men bare et kort blick på stadion var nok for å se at den strengt ordnede defileringen som tross alt hadde særpreget åpningen, var erstattet av et inntog av atleter der det var umulig å skille de ulike delegasjonene eller nasjonene fra hverandre.

Det som hadde skjedd på tribunene, skjedde også nede på den store gressmatten, og det meste så ut til å være helt ute av kontroll. Men ingen så ut til å bry seg nevneverdig, siden de fleste ventet spent på den store avslutningsfesten på Foro. Den siste kvelden virket det som om alle var samlet der, både turistene og atletene, tolkene, støtteapparatet, de frivillige og alle andre som på en eller annen måte hadde deltatt under lekene. Stemningen virket nesten magisk, og inntrykket var at alle pratet med alle. Det som hadde åpnet som en internasjonal hendelse var nå blitt til en stor

møteplass for en transnasjonal familie, der klasse, alder eller nasjonalitet hadde liten betydning. Det var uten tvil, en feiring av det betydningsfulle døvesamfunnet.

Reisen fra Roma – en landsby i oppløsning

På samme måten som oppblomstringen av en döv landsby kunne merkes dagen før lekene åpnet, ga reisen hjem en like sterk følelse av at den samme landsbyen bare løste seg opp. Den siste morgenen så jeg en del tegnspråklige på souvenirhandlerunden jeg gjorde unna i siste liten før jeg var nødt til å løpe til toget for å rekke flyet hjem. På toget var det noen få andre døve, og på flyplassen traff jeg et par kjente fra Norge, men de skulle på et annet fly hjem, så jeg måtte reise alene. Ved utgangen til flyet satt det noen andre døve briter, men jeg var alt for trøtt til å føre noen fornuftig samtale, så jeg lot dem ikke vite at jeg også var döv. På flyet til London sov jeg det meste av tiden, og jeg så ikke de døve britene igjen. På Heathrow der jeg ventet på flyet videre til Oslo, var det ingen døve, og alt jeg kunne se var hørende. Det var ingen kommuniserende hender i sikte, og alle var totalt fremmede for meg. Jeg følte meg like oppløst som den 'landsbyen' jeg nettopp hadde forlatt, like plutselig som jeg hadde sett den bli til to uker tidligere.

De relasjonene og det likeverdet som hadde oppstått i den perioden lekene varte var på et øyeblikk erstattet av det velkjente hverdagslivet, med dets faste strukturer av avstand, forskjell og begrensninger. Hørendes (for det meste ubevisste) makt og dominans var en kort stund ubehagelig tydelig og følbar. Og igjen er veien til Turners (1974) pilegrimer kort – hvis det å delta på en hendelse som det lekene var kan beskrives som en slags sakral hendelse hvis mål er å komme nærmere både noe ekte» og seg selv, er det ikke utenkelig at denne opplevelsen fører til en mer inderlig realisering av for eksempel døvekulturen og dens kjerneverdier. På denne måten får det ritualet verdenslekene utgjorde, betydning lenge etter at lekene selv er avsluttet.

Litteratur

Bauman, Zygmunt (1998) *Globalization: The Human Consequences*, Cambridge: Polity Press.

Berkaak, Odd-Are (1999) «'In the Heart of the Volcano': The Olympic Games as a Mega Drama», i A. Klausen (ed.): *Olympic Games as Performance and Public Event*, Berghahn Books: New York.

Bhabha, Homi K. (1994) *The location of culture*, London: Routledge.

Breivik, Jan-Kåre (2001) *Deaf Identities in the Making: Metaphors and Narrations in Translocal Lives*, doktoravhandling i sosialantropologi, Universitetet i Oslo.

- Brown, David (1996) «Genuine sakes», i Tom Selwyn (ed): *The Tourist Image: Myths and Myth Making in Tourism*, Chichester: Wiley.
- Castells, Manuel (1996) *The information age: economy, society and cultur*, Oxford: Blackwell Publishers.
- Clifford, James (1997) «Spatial Practices: Fieldwork, Travel and the Disciplining of Anthropology», i Akhil Gupta og James Ferguson (eds): *Boundaries and Grounds of a Field Science*, Berkeley: University of California Press.
- Deaflympics (2001) Handbook/Guida for the 19th Deaflympics Games Rome 2001, 22nd July – 1st August.
- Fosshaug, Siv (2002) «Døveidrett i et empowermentperspektiv», Hovedoppgave i idrett, Tilpasset opplæring. Institutt for Samfunnsvitenskap, Norges Idrettshøgskole, Oslo.
- Grønningsæter, Arne og Hilde Haualand (2002) *Normalitetsideologiens barn. En spørreundersøkelse blant døve og tunghørte barn*, Oslo: Fa fo (publiseres høsten 2002).
- Gupta, Akhil og James Ferguson (red.) (1997) *Boundaries and Grounds of a Field Science*, Berkeley: University of California Press.
- Hannerz, Ulf (1996) *Transnational Connections*, London: Routledge.
- Holland, Dorothy, Debra Skinner, William Lachicotte Jr og Carole Cain (1998) *Identity and Agency in Cultural Worlds*, Massachusetts: Harvard University Press.
- Lakoff, George og Mark Johnson (1999) *Philosophy in the Flesh*, New York: Basic Books
- Selwyn, Tom (1996) *The Tourist Image: Myths and Myth Making in Tourism*, Chichester: Wiley.
- Turner, Victor (1974) *Dramas, Fields and Metaphors: Symbolic Action in Human Society*, Itacha and London: Cornell University Press.

Decibel, avvik og kultur

Per Solvang

Under feltarbeidet i Roma diskuterte vi daglig våre opplevelser. Disse diskusjonene fikk et løft etter at vi begynte å skrive feltnotater hver formiddag om hva som hadde skjedd den foregående dagen. I våre diskusjoner ble det særlig tydelig at Hilde og jeg la merke til og vektla svært forskjellige ting. Jeg var fascinert og nysgjerrig på ting som var en selvfølge for Hilde. Da tenker jeg ikke på henne i rollen som antropolog og feltarbeidskollega, men som en person med livslang erfaring i døvemiljø. I min presentasjon og diskusjon i dette notatet har jeg særlig vektlagt og til dels spisset det perspektivet jeg opplevde at jeg representerte. Det kan kort karakteriseres som den overraskede hørende, for første gang i en setting dominert av døde og med faglig bakgrunn i funksjonshemmede-forskning og avvikssosiologi.

Om å måle døvhet

I løpet av lekene ble jeg opptatt av hvordan døvhet blir definert. Hvem er døv nok til å få være med i Deaf World Games (DWG)? Kjernen i svaret er formulert med medisinske kategorier. Den offisielle grensen for å delta i døveidrett går ved 55 db hørselstap. Dette er en måling av gjennomsnitt over frekvensområdet, slik at en person som ikke hører bass i det hele tatt, kan høre vanlig tale og fortsatt ha mer enn 55 dB hørselstap. Men om vedkommende vil utvikle en identifikasjon med andre døde og bruk av tegnspråk er vel tvilsomt. Definisjonen på den døde idrettsutøveren i hovedsak fundert i den medisinske tekniske målingen, supplert med visse innslag av følelse av kulturell tilhørighet og kompetanse i tegnspråk. Men disse ikke-medisinske kriteriene er på ingen måte obligatoriske.

Denne konstrueringen av døvhet støtter opp om en forståelse av den døde som funksjonshemmet. En nøkkelkomponent i definisjonen av begrepet funksjonshemmet er nettopp målingen av hvem som er kroppslig defekt nok til å kvalifisere til rettigheter. Gjennom velferdsstatens historie har medisinsk definerte funksjonstap har vært et nøkkelement for å beslutte hvem som skulle motta knappe goder (Stone 1984). Denne tradisjonen blir videreført av døveidretten, selv om døde har en kritisk holdning til å forstå døvhet som en kroppslig patologi. Jeg ble da også fortalt at bruken av 55 dB var omstridt, men mangelen på alternativer gjør at man enn så lenge holder fast ved dette. Et hovedspørsmål blir da hvorfor det ikke er noen anerkjente alternativer.

Spørsmålet om hvem som kvalifiserer til å delta i døveidrett har vært diskutert av den internasjonale organisasjonen for døveidrett, CISS. De har blant annet lansert kategorien «socially Deaf». I en analyse av diskusjonen påpeker Stewart (1991) at å definere en person som sosialt døv kan ikke bli «independently verified. Hence, an audiological criterion that offered a high degree of objectivity was agreed upon.»

(Stewart 1991: 23). Denne retorikken ligger veldig nært på måten funksjonshemming og uførhet blir definert av velferdsstaten. Muligheten til å måle kroppens funksjonsnivå mekanisk fortrekkes når det handler om å tildele rettigheter og goder. Problemet her er at i forlengelsen av den medisinske (og audiologiske) defineringen av forskjell, så ser vi en forståelse av kroppen som defekt, som et objekt som må gjøres friskt, eller rehabiliteres. Spørsmålet om 55 dB kan også bli forstått som del av en diskusjon om doping i idrett. Dette ble svært tydelig i en fotballkamp mellom Iran og USA. Midt i andre omgang ble kampen stoppet etter at en av iranerne hadde fått ballen i hodet. Det som skjedde var slik jeg oppfattet det at han ble nødt til å ta ut et høreapparat som han hadde skjult i øret. Det er det strengt forbudt å bruke. Iranerne ble disket og USA gikk seirende ut på *walk over*. Spillerne til USA mente dette var en for sterk reaksjon. Utvisning (rødt kort) til spilleren det gjaldt ville vært tilstrekkelig, mente de. Av sine medspillere ble han ble kjeftet huden full, så vidt jeg kunne se.

Stewart (1991) diskuterer spørsmålet om høreapparater i sin bok om døveidrett. Et første problem er at de kan forårsake skade, for eksempel når en blir truffet av en ball. Men det viktigste er den symbolske meningen. Høreapparatet symboliserer tilpassing til den hørende verdens premisser, og det er langt fra hva døv sport handler om. Også fordi mange døve ikke oppnår noen forbedring av hørselen ved hjelp av tekniske hjelpemidler er bruken av høreapparater problematisk. Døveidrett bør i følge Stewart være døve utøvere som konkurrerer på like vilkår.

Utenfor Stadio Olimpico observerte jeg et annet eksempel på temaet doping. Der var det et skilt som kunngjorde «hearing tests». Jeg ble fortalt at dette var et studio der enkelte utøvere ble tatt inn for testing. Det hadde vært episoder der deltakere hadde tatt med seg falske audiogrammer fra sine hjemland. Testutstyret ved Stadio Olimpico målte mekaniske responser i det indre øret. Da er det umulig å late som en hører lite eller ingenting. Her er vi ved temaet medisinsk kunnskap og funksjonshemming igjen. Medisin ble kunnskapsleverandøren til velferdsordningene i spørsmål om funksjonshemming nettopp fordi medisinen kunne gjøre mekaniske målinger av kroppen. En var ikke avhengig av hva folk selv fortalte (Stone 1984). Døve har gjort store anstrengelser for å ikke bli for tett knyttet til kategorien funksjonshemmet ved blant annet å ikke ville delta i Paralympics.

I Deaflympics, som er det nye navnet på DWG, er det slik at folk som har et visst nivå av hørsel, eller bruker tekniske hjelpemidler, blir sett på som juksemerkere. Men måten dette blir definert på, er å peke dem ut som ikke funksjonshemmede. Dette har også vært tema under Paralympics. I Sidney 2000 ble det avslørt at det spanske basketlaget for utviklingshemmede hadde enkelte spillere med normal IQ. Dette ble sett på som juks fordi noen av spillerne i kraft av sitt evnenivå ikke ble anerkjent som funksjonshemmede.

Til sist på temaet måling vil jeg spørre om ikke døve gjennom kravet om 55 dB hørselstap viderefører synet på dem selv som kroppslig defekte. Dette er et perspektiv som i andre sammenhenger blir sett på som undertrykkende, både overfor døve og overfor funksjonshemmede generelt (Oliver 1990). Spørsmålet om definisjonen av en

døv idrettsutøver eksemplifiserer at diskusjonene om døvhet alltid impliserer spørsmål om lyd. Og lyd har også andre betydninger når en snakker om døvhet enn medisinsk teknisk målinger av hørselsferdigheter.

Fravær og tilstedeværelse av lyd

En dag midt under lekenes gang ble det spredd en melding vis SMS at mange døve skulle samles på restauranten og baren Planet Hollywood. Hilde snappet opp denne meldingen og på kvelden ga vi oss alle tre i vei dit. Det viste seg å være to barer på stedet, og det var svært mange døve der. Etter en stund satte vi oss ned i den største av barene. Hilde og Jan-Kåre kom raskt i kontakt med mange forskjellige folk. Mine evner i tegnspråk er nesten i null, så jeg konsentrerte meg om å observere hva som skjedde rundt meg. Folk så ut til lett å komme i kontakt med hverandre. Jeg kunne se folk som kommuniserte på tvers av rommet selv om musikken var ganske høy. Musikken var i en stil jeg liker godt. Klassisk rock med artister som Rolling Stones, Pretenders og Clash.

Musikken kom veldig godt fram selv om lokalet var nesten fullt. Talespråk ble det brukt svært lite av. Mesteparten av gjestene brukte bare tegn. Jeg begynte å reflektere over at en rekke fenomener i den hørende majoritetskulturen har begrenset betydning for døve, særlig for de som er født døve. Et eksempel er romanen *High Fidelity* av den britiske forfatteren Nick Hornby. Den handler om rockemusikken og alle dens konnotasjoner og relaterte sosiale praksiser, slik som hvordan en opptrer i en platebutikk, lage samle-kassetter og bedømme mennesker bare på bakgrunn av platesamlingen etc. Dette er hovedelementer i romanen, temaer av svært liten relevans for døve. Sosiale praksiser knyttet til populærmusikk er så klart kjent blant døve, men kunnskapen har ikke i seg den viktige relasjonen til den soniske meningen med og kvaliteten til musikken.

Når det ikke er musikk, blir det svært lite lyd på en fest med hovedsakelig døve. Vi tre i feltarbeidsteamet dro til en fest/mottagelse hos de neste som skal arrangere Deaflympics (som det heter fra 2003), vinterlekene i Sundsvall i 2003 og sommerlekene i Melbourne i 2005. Festen var en tilstelning kun rettet mot døve, så bakgrunnsmusikk var irrelevant og det hadde ikke blitt satt opp noe diskotek, antagelig fordi det hadde et visst preg av mottagelse, selv om en måtte betale inngangsbillett. Flere hundre mennesker var samlet utendørs, delvis under store teltduker. Folk hygget seg med å konversere, spise og drikke. For meg som hørende novise i døveverdenen av stillheten forbløffende, særlig fordi det var så mange livlige mennesker i synsfeltet. Det var nesten som å se en film uten lyd. Selv om jeg her diskuterer lyd i termer av fravær og nærvær, så er hovedambisjonen å si noe om *meningen* med lyd. Min antagelse er at lyd er viktig for døve fordi døve er del av storsamfunnet hvor lyd er viktig for et utall av sosiale praksiser. På denne måten er lyd ikke fraværende for døve. Et eksempel er som nevnt populærmusikk. Samtidig er lyd også av begrenset relevans for døve, et fravær. Døve fokuserer på det visuelle. De bruker visuelle uttrykk for å etablere mening og en

følelse av tilhørighet. Dette er tydelig for novisen i sosiale settinger totalt dominert av døve, som i mottagelsen nevnt ovenfor. I blandede settinger, der hvor mange hørende også er til stede, så det ut for meg som om døves involvering med lyd var noe annerledes. Dette ble veldig tydelig i møtet med fotballsporterne.

Fotball- og volleyballkampene jeg opplevde gikk ikke særlig stille for seg. Supporterne lagde en masse lyd. Blant annet ble det dundret med tomme plastflasker. På fotballkampene der Tyskland deltok ble supporterne guidet til å synge «Deutschland, Deutschland». Det var også en mengde roping og ymse lyduttrykk når et av lagene scoret, eller var på nippet til å gjøre det. I et audiologisk perspektiv kan dette forstås gjennom at mange av supporterne hadde ulike grader av hørsel, fra døve med en liten hørselsrest til vanlige hørende (for det meste slektninger til utøvere). Men spørsmålet om lyd har en videre mening enn å lage lyder i en heiagjeng. Jeg diskuterte spørsmålet om lyd med Hilde i kraft av hennes lange erfaring i døveverdenen. Hun refererte en interessant diskusjon blant døve om kroppsslyder. Noen døve mener at kroppsslyder ikke har noen betydning for døve. Dette impliserer at de ikke tar hensyn til kunnskap om normer for kroppsslyder, som for eksempel at det er visst tabu ved smatting når en spiser, og ved raping, men også at noen lyder har mer entydig positive konnotasjoner, som å knipse med fingrene. Andre døve mener det er viktig å kjenne til disse normene, og så bestemme hvordan en skal forholde seg, alt etter situasjonen en er oppe i.

Lyd er også viktig i diskusjoner om døves involvering i kunstneriske uttrykksformer, både som utøvere og tilhengere. Mange døve har blitt brakt inn i lydrelaterte aktiviteter som folkedans. Noen har også ment at popgrupper er tenåringsikoner som også er viktige for unge døve. Andre motsetter seg at døve har noe meningsfullt utbytte av å delta i lydbaserte aktiviteter og i å relatere seg til idoler som er fundert i lydmessige uttrykk. Hvis døve skal kunne utvikle selvsikkerhet og bli stolte er det viktig å fokusere på kunstneriske uttrykksformer hvor de visuelle ferdighetene er avgjørende, som for eksempel pantomime, maling og skulptur (Breivik 2001).

Tilpassing til majoriteten

Døve befinner seg for det meste i en minoritetssituasjon, og må justere til lydbaserte sosiale omgivelser. På samlinger som DWG blir situasjonen til dels annerledes. Mange settinger er totalt dominert av døve, selv i Romas gater var det lett for alle å få øye på døve. Denne situasjonen krever tilpassing fra hørende, spesielt for de av oss uten ferdigheter i tegnspråk. Personlig opplevde jeg en endring i min bruk av kroppen i kommunikasjon gjennom feltarbeidet. Jeg merket det selv, og andre kommenterte det. Jeg begynte å bruke hendene mye mer enn før når jeg snakket, spesielt hvis døve var til stede. Jeg støttet meg ikke bare på andres evne til leppelesing når jeg snakket med døve fra Norge.

I flere tilfeller observerte jeg bartenderer og kelnerer som tilpasset seg døve gjester. Bartenderne, både på Planet Hollywood og ved den nevnte mottagelsen, begynte å bruke enkle tegn og skrevne beskjeder. På mottagelsen der det ikke var noen musikk, var det nesten som bartenderne dempet stemmen og snakket minst mulig. En annen episode av denne typen fant sted en kveld vi tre i forskerteamet dro til en restaurant med en gruppe av ca åtte døve. Vi satte oss ned utendørs, i turistdelen av restauranten (italienerne var innendørs). Kelneren hadde ikke noen kunnskap om tegnspråk, men begynte fort å flørte med noen av jentene, og det viste seg straks at han hadde svært gode evner og vilje til å kommunisere. Han underholdt oss med vitser og mynt-triks. Vi var lysår fra å tenke på de som satt rundt bordet som en gruppe av vanskeligstilte handikappede som var avhengige av deres hjelpere og assistenter, slik døve blant annet ble framstilt av Paven i det offisielle programheftet (Deaflympics 2001).

En avfolket modernitet

Jeg har vært på to verdenskongresser i sosiologi. Den første var i Madrid i Juli 1990, og den andre i Montreal i 1998. En fellesnevner var følelsen av å komme til en forlatt urbanitet. Montreal var på det aktuelle tidspunktet i en økonomisk nedgangsperiode, ble jeg fortalt, derfor var konferansefasiliteter og hoteller billigere enn i sammenlignbare byer, og var mulig å betale for sosiologer fra hele verden. I juli er det varmt i Madrid, svært varmt. Universitetsområdet, der kongressen ble avholdt, var forlatt og øde. Ingen av seminarrommene hadde luftavkjøling, og vi fant fort ut hvorfor det var nødvendig med en sommerferie for de spanske studentene, særlig vi som kom fra langt mot nord.

Denne erfaringen av en avfolket modernitet fikk jeg også ved DWG. Juli i Roma er varm som i Madrid. Det var også her ferietid. Som de spanske studentene, så bruker heller ikke italienske idrettsutøvere sine arenaer i slutten av Juli, i hvert fall ikke de som er utendørs og de innendørs som er uten luftavkjøling. Bare å se på en fotballkamp sittende på solsiden av banen var utelukket for meg. De døve fotballspillerne løp så fort de kunne nede på banen i den samme sola. En parkeringsplass utenfor en av de store fotballarenaene stod åpenbart tom i ukevis, med unntak av noen Romanifolk i campingvogner. En annen marginal gruppe som utnytter den avfolkede moderniteten. Når det kommer til store internasjonale samlinger er sosiologer og døve til en viss grad sammenlignbare. Ingen av gruppene har god tilgang på økonomiske midler. For å møtes må de trekke veksler på det jeg har kalt den avfolkede modernitet. Det moderne samfunns fasiliteter er tilgjengelige for de marginale gruppene (her i forhold til konferansefasiliteter og idrettsarenaer) på visse tider av året og i visse områder som er i økonomisk tilbakegang.

Ikke alle stedene som ble brukt av døve var forlatte. I Roma var det eksempler på mer aktive overtakelser igangsatt av døve. For eksempel hadde baren ved Planet Hollywood nok ventet en vanlig kveld, men ble fylt av døve. Mitt inntrykk var at i hvert fall den største av barene på dette utestedet ble raskt forlatt av hørende. Jeg ble

fortalt at dette hadde skjedd ved andre store transnasjonale samlinger av døve. En eller annen kafé eller bar kan raskt bli kjent som et viktig møtested, og forbli det gjennom hele perioden døve er samlet. Ved DWG i Roma tjente baren ved Foro som et slikt fast møtested, slik Hilde har redegjort for. Overtakelsen av Planet Hollywood var den aktuelle kvelden mer som et *vorspiel* å regne, før folk dro til Foro. Baren ved Foro var organisert av arrangørene. På andre store samlinger der dette ikke har vært tilfelle, har overtakelsen av vanlige barer vært langt mer omfattende enn den var i Roma.

Nasjonalitetsspørsmålet

Hvorfor blir det arrangert verdensleker for døve? Mange hørende kolleger har spurt meg på hvilken måte døve er funksjonshemmet i idrett. Svaret jeg har gitt er at døve ikke har noen kroppslige defekter som hindrer dem i å vinne medaljer, særlig i individuelle sportsgrener som sykling, tennis og svømming. En av vinnerne av sølvmedalje i det ordinære Sydney OL i 2000 var døv, men deltok også i Roma. Som Hilde påpeker deltok han i Roma for å være med sine egne.

Utgangspunktet er dermed at døve ønsker å utøve sport og møte hverandre på døves betingelser, i omgivelser der det er normalt å kommunisere med tegn. Dette gjør nasjonalitetsspørsmålet aktuelt. DWG imiterer de vanlige OL gjennom den måten deltakerne representerer sine hjemland. Kanskje kan DWG bli sett på som en form for nasjonalt mesterskap der det til en viss grad er slik at ulike deler av en nasjon konkurrerer. Døvenasjonen er satt sammen av døve fra de nasjonalitetene de deler med hørende. Disse analogiene er langt fra uproblematisk, men jeg mener de er interessante. De fortjener forsterket oppmerksomhet fordi de kan si oss noe om forholdet mellom døv identitet og nasjonal identitet. Hildes påpekning av forskjellene mellom åpningsseremonien og avslutningsseremonien er interessant i så måte. Etter to uker var de nasjonale identitetene gjort mindre relevante, og kollektivet av døve var kommet mer i forgrunnen.

Jeg introduserte denne rapporteringen med å understreke at i Roma var jeg en hørende uten erfaring med store samlinger av døve. Dette blir understreket i det perspektivet jeg har presentert på hva som skjedde. Men samtidig er de fleste temaene jeg har tatt opp også mye diskutert blant døve, som for eksempel meningen til lyd, tilpassing til majoriteten og nasjonalitetsspørsmålet. Derfor håper jeg mine refleksjoner kan være et relevant bidrag til den samfunnsvitenskapelige forståelsen av døvhet.

Litteratur

Breivik, J.K. (2001) *Deaf Identities in the Making: Metaphors and Narrations in Translocal Lives*, doctor thesis in social anthropology, University of Oslo.

Deaflympics (2001) *Deaflympics 2001: Handbook/Guida for the 19th Deaflympics Games Rome 2001, 22nd July – 1st August.*

Oliver, Michael (1990) *The Politics of Disablement*, Macmillan: Basingstoke.

Stewart, David A. (1991) *Deaf Sports, The Impact of Sports Within the Deaf Community*, Washington D.C.: Gallaudet University Press.

Stone, Deborah A. (1984) *The disabled state*, Philadelphia: Temple University Press.

Deaflympics og døveidrettens sosiale rolle

Jan-Kåre Breivik

Dramaet som utspilte seg i Roma i løpet av to hektiske sommeruker, som Haualand har skildret ovenfor, virket sterkt mobiliserende i døveverdenen. Det er det ingen tvil om. En kan imidlertid spørre seg om noe annet enn sport ville fungert like mobiliserende. Mitt svar er et både-og. På den ene siden er det jo slik at DWG/Deaflympics fungerer som en gylden anledning for massetreff (i likhet med verdenskongresser og nasjonale eller regionale kulturelle feiringer) – og at sportsinteressen dermed kan være vikarierende. På den andre siden er det ikke helt tilfeldig at sport har en særlig viktig posisjon blant døve.

I det følgende vil jeg gi en skisse av døveidrettens fremvekst og dens internasjonale og transnasjonale komponent, samt se på lagidrettene, og særlig fotballens, historisk viktige rolle. At lagidrettene i dag står i en særlig prekær situasjon i mange døvesamfunn/land vil også bli belyst og diskutert – bl.a. knyttet til fraværet av engelske og norske fotballag under Deaflympics 2001. Dette vil så bli fulgt opp med observasjonsbetraktninger fra Roma, og særlig fotballturneringen som case og sidedrama til Deaflympics som sådan. Her vil det bl.a. komme fram perspektiver fra utøvere så vel som fotballinteresserte døve tilskuere.

Døveidrettens historie: Verdenslekene og den økte tilslutningen

Deaf World Games (DWG), som nå også kalles Deaflympics, har en lang historie, og den begynte i forkant av de første lekene som kom i stand 1924.

In the years prior to 1924, international sports were given little importance by young deaf people. Indeed there were very few national federations to provide sporting competitions for the deaf. Mr. Eugène Rubens-Alcais, a deaf Frenchman, worked very hard to encourage six official national federations, then in existence, to accept the idea and to take part in the International Silent Games, a deaf version of the Olympic Games. At the first games, held in Paris between the 10th and the 17th of August 1924, the participating nations were – Belgium, Czechoslovakia, France, Great Britain, Holland and Poland (Also competitors from Hungary, Italy and Romania, where there were no official national federations took part.) The competitions at the first Games were held in the disciplines of Athletics, Cycling, Football, Shooting, and Swimming. Following the success of the Games, enthusiasm was high for the continuation of the Games to be held every four years.⁶

Dette slo da også til og for hvert fjerde år fra og med 1924, har det, med noen unntak, blitt arrangert verdensleker for døve. 2 år etter de første leken ble CISS (døves internasjonale idrettsorganisasjon) formelt etablert og neste DWG ble arrangert i

Amsterdam. Under lekene fire år etter, i 1931 i Nürnberg, var flere land representert (14), deriblant Norge. Og senere har det gått slag i slag. Som vi kan lese av tabellen nedenfor, har antallet nasjoner og atleter økt rimelig stødig fra arrangement til arrangement med et slags gjennombrudd i 1993, Sofia, hvor mer enn 50 nasjoner og nærmere 2000 atleter var representert. Denne tendensen ble forsterket i København i 1997, og særlig i Roma, sommeren 2001, hvor rundt 80 nasjoner og 4000 atleter deltok. I Roma var også flere representanter fra sør og øst representert enn tidligere, men uten å rokke ved den euro-amerikanske dominansen. Utviklingen i antall supportere og turister finnes det ingen oversikt over, men det er all grunn til å tro at dette antallet også har økt dramatisk.⁷

SOMMERLEKENE 1924 – 2005

Dato	Sted	Land	Atleter
10-17 August 1924	Paris, FRA	9	145
18-26 August 1928	Amsterdam, NED	10	210
21-24 August 1931	Nuremberg, GER	14	316
17-24 August 1935	London, GBR	12	283
24-27 August 1939	Stockholm, SWE	13	264
12-16 August 1949	Copenhagen, DEN	14	405
15-19 August 1953	Brussels, BEL	16	524
25-30 August 1957	Milan, ITA	25	625
6-10 August 1961	Helsinki, FIN	24	595
27 June-3 July 1965	Washington DC, USA	27	697
9-16 August 1969	Belgrade, YUG	33	1183
21-28 July 1973	Malmö, SWE	32	1061
17-27 July 1977	Bucharest, ROM	37	1468
23 July-1 August 1981	Cologne, GER	32	1663
10-20 July 1985	Los Angeles, USA	29	1648
7-17 January 1989	Christchurch, NZL	32	1469
24 July-2 August 1993	Sofia, BUL	51	1900
13-26 July 1997	Copenhagen, DEN	57	2078
22-July-1 August 2001	Rome, ITA	Ca. 80	Ca.4000
January 2005	Melbourne, AUS	?	?

- Tabellen er hentet fra CISS's websider.

⁶ Basert på tekster funnet på www.ciss.org

⁷ Vinterlekene som startet opp i 1949 og har på langt nær samme omfang verken på utøversiden eller som turistmagnet.

Lekenes historie er også nært knyttet til den transnasjonale døvebevegelsens historie, på mer enn en måte. For det første viser lekenes tidlige datering til den sterke graden av egenorganisering som preger døvemiljøene, og at de for eksempel i forhold til de aller fleste organisasjoner for funksjonshemmede har vært særdeles tidlig ute. Dette gjelder både innenfor nasjonalstatlige settinger og på den internasjonale eller transnasjonale scenen (se Lane et al. 1996).

At det organiseres egne leker for døve er også en indikasjon på døves særegne posisjon utenfor det ordinære samfunnsliv blant hørende, både kulturelt, sportslig og språklig, men også utenfor store deler av disability feltet. Døve deltar mao. ikke på Paralympics (som er av nyere dato)⁸ og heller ikke i omfattende grad på ordinære (hørende) idrettsarrangementer som Olympiader og verdensmesterskap. Det finnes imidlertid unntak, bl.a. den døve superstjernen, svømmeren Terence Parkin (se Haualand's artikkel ovenfor) som ikke bare utklasset sine døve motsvømmere i alle grener, men som også kunne vise til sølvmedalje i ordinært OL (200m bryst) fra Sydney 2000. Parkins posisjon som helt i døveverdenen er interessant av flere grunner. I denne sammenhengen vektlegger vi hans egne ord til den døve tilhengerskaren og til de døve mediene som var tilstede i Roma, hvor han påpeker at det er OK å konkurrere med hørende, men her under Deaflympics føler han seg som hjemme – i sin egen familie.

En slik påpeking (gjennom slektskapsmetaforer) er ikke uvanlig, og leder inn på en begrunnelse for dødeidrettens eksistens og betydning. Tidligere CISS-president Jerald Jordan beskriver f.eks. døv sports særegenhet slik:

Deaf athletes are neither fish nor fowl. On the one hand, they are medically disabled, which leads to the tendency of the hearing population to classify them with other disabled athletes. On the other hand, as far as sports are concerned, they are able-bodied. No adaptations to the rules of sports need be made. No new sport needs to be conceived to make participation of deaf persons possible. Where competition with able-bodied, hearing athletes provide ample opportunities to hone athletic skills, it often fails to satisfy basic social needs, like communication and getting to know fellow players on intimate terms (Jordan 1991: viii, preface in Stewart 1991).

Nåværende generalsekretær i CISS, Donald Ammons, beskriver det sterke sosiale aspektet slik:

An important part of all international competition is the opportunity to meet and develop friendships with people from all over the world. Deaf athletes are not so much rivals fiercely competing for a prize as they are friends competing alongside and against one another. There are few words that can describe the sensations that arise from being at a table with twenty athletes and sport directors from many different countries. Our national sign languages are all different, and yet by using an international sign language, we communicate

⁸ I en periode ble riktignok CISS og DWG presset til å være organisert under Paralympics, innenfor det Olympiske hierarki med IOC på toppen (jfr. Fosshaug 2002, Atherton et al. 2000).

without assistance from translators. We do not avoid on many different countries. Our national sign languages are all different, and yet by using an international sign language, we communicate without assistance from translators. We do not avoid one another simply because we may be playing against each other the next day. No matter what sign language we use or what country we are from, the urge to socialize with one another will always be there because we are Deaf first and athletes second (Ammons in Stewart 1991: 191).

Dette var noe hun bekreftet da vi tilfeldig fikk henne som bordkamerat på en restaurant mellom to sentrale sportsarenaer (Stadio Flaminio og Olympiastadion) mot slutten av lekene i Roma 2001. Hun uttrykte også sterk interesse for prosjektet vårt, og bekreftet vektleggingen av transnasjonal nettverksbygging som et av de viktigste trekk ved Deaflympics. Flere atleter uttrykte seg i samme retning – og det var på mange måter tydelig at det sportslige, spesielt som individuell prestasjon, var underordnet det sosiale aspektet. Eller, for å uttrykke det annerledes: Døv sport må først og fremst forstås som en sosial praksis – som en av flere arenaer hvor tegnspråklig kommunikasjon kan utøves (Stewart 1991).

Deaflympics og den olympiske ånd – hvem sin ånd?

Det transnasjonale aspektet ved Deaflympics er også et trekk som skiller disse lekene fra andre (ordinære OL), hvor konkurranseaspektet og nasjonalisme går hånd i hånd. Dette kommer gjerne til uttrykk ved at de døve atletene, utøverne, ofte rapporterer at det viktigste ved deres deltakelse er utbygging av sosialt nettverk (treffe døve venner fra hele verden) og at det å vinne noe for ens egen «nasjon» blir av sekundær betydning. Her finnes det imidlertid motstridende tendenser, dvs. snev av nasjonalisme eller lokalpatriotisme, noe vi vil komme tilbake til nedenfor. Hovedinntrykket er allikevel at fredelig sameksistens står sterkt. Det blir da også understreket fra sentrale personer i døveidretten at Deaflympics på mange måter er tro mot de mellomfolkelige idealene i den olympiske ånd enn hva som kan spores i «de ordinære lekene»:

The competition and spirit surrounding the World Games for the Deaf is far closer to the «Olympic» ideal than that associated with the Olympics as the public knows it. I am continuously reminded of this each time I watch the Olympic struggle, with issues related to professionalism, doping, internal politics, and nationalism. In time, it may well be that the World Games for the Deaf will be one of the last remaining vestige of the true «Olympics». ... CISS shares the same goals as the International Olympic Committee (IOC). We believe that there is a need for athletes to compete with each and other, and a need for a group of people with a commonality, deafness, to come together and share their experiences. International Deaf sport competition actively promotes the old ideal of the Olympics – the brotherhood of man through sports (Stewart 1991: 6-7).

Dette stemmer på mange måter også med våre observasjoner og innsamlede informantuttalelser, men ikke uten forbehold eller totalt – siden også patriotisme og

«usportslig» opptreden var tilstede – om enn i lite omfang sammenlignet med «hørende» sport. Med Salt Lake City OL (ordinære Vinterleker 2002) friskt i minne, med dopingskandaler og Amerikansk utnytting av OL til egne propaganda- og markedsføringsformål (jfr. Bush's åpningstale mm), fremstår Deaflympics som rene motsatsen, og noe nærmere de Coubertins (de moderne olympiaders far) forhåpninger om de olympiske lekernes bidrag til forbrødring og fredelig sameksistens (Tomlinson 1999). De moderne olympiske leker ble da heller aldri helt det, i og med at interessen for denne type kappleik sammenfalt med «the period of the emergence and consolidation of first-world nation-states» (Tomlinson 1999: 217). Derigjennom ble OL en slags ny arena for å markere nasjonenes særegenheter, relative styrke og gode helse (gjennom å vise fram ens repertoar av sterke og attraktive kropper).

Noen av de olympiske idealer har dermed på mange måter blitt forrådt fra starten av, selv om idealene som myte lever i beste velgående. Det mest foruroligende er nok dermed olympiadenes forsterking av en almen normalitetsforståelse koblet til idrett og nasjon, hvor begreper som «vinnerkultur» og fysisk perfektjon står usedvanlig sterkt. At det dermed også kan være noe foruroligende ved at dødebevegelsen adopterer, og mimer, sentrale elementer fra ordinære OL, skal derfor ikke underspilles helt: særlig ikke når det dreier seg om toppidrettens fokus på kroppslig perfektjon og ytelse og konkurranseorienteringens kobling til nasjonalisme/patriotisme og krigsmetaforisk maktdemonstrasjon.

Et annet og muligens like foruroligende trekk, koblet til Deaflympics og mimingen av ordinære OL, er måten arrangementet ble iscenesatt på (særlig med referanse til observasjoner av Deaflympics' åpningssekvens). Åpningsseremonien på Stadio Olimpico hadde ikke bare adoptert det grandiose fra andre OL (som det i og for seg ikke er noe galt med), men også lagt seg noe flat for slike åpningers fonosentrisme. Dette kom blant annet til uttrykk ved at åpningens vertinne, en italiensk og hørende TV-celebritet, ikke brukte noe slags tegnspråk – men forholdt seg verbalt-italiensk. «Tegnspråktolkene» som var plassert i front var i tillegg ikke synlige for de fleste tilskuerne – og innholdet gikk dermed de fleste hus forbi. Det hjalp lite med de store monitorene som skulle vise hva som foregikk, ettersom disse ikke fungerte. Da den døde presidenten (for FISS, det Italienske Døveidrettsforbundet), Corti, presterte å gi sin åpningstale på verbalt (og tonløst) italiensk, var fadesen nærmest komplett. Av «kunstneriske» innslag hadde arrangørene til overmål hyret inn en av Italias popsUPERSTARS, Alexis, som sang kjedelig pop uten mimikk og med minimalt kroppsspråklig repertoar. Hele begivenheten kom dermed til å stå i lydets og de hørendes (italienske) tegn – og var dermed særdeles lite døvevennlig. Mange reagerte da også sterkt på åpningen, som ble ansett som en katastrofe av mange (i motsetning til referatet gitt på de offisielle deaflympics-websidene), deriblant flere medlemmer i CISS, også generalsekretæren og presidenten. Fosshaug, Røine og Vik (2001) oppsummerer da også lekene på en måte vi kjenner oss igjen i: «Presidenten i FISS: Renzo Corti, holdt talen sin uten tegnspråk, og generalsekretæren i CISS, Donald Ammons, stakk av i fortvilelse over at en døv person som behersker tegnspråk og

internasjonale tegn, kunne holde en slik tale.⁹ Flere av tilskuerne og deltakerne reagerte også veldig sterkt på dette.» (Fosshaug et al 2001:23) I tillegg skriver de om de negative reaksjonene på at Corti ble gjenvalgt til styret i CISS på bakgrunn av dette og det elendige arrangementsmessige arbeidet til FISS.

Denne fonosentrismen ble i tillegg forsterket av pavens velkomsthilsen (i programheftet) hvor det var et klart kristen paternalistisk syn som gjorde seg gjeldende. Her uttrykte han særlig gleden ved å hjelp «de med mindre håndbagasje» og at det var viktig med slike arrangementer for «our many less fortunate brothers and sisters». Hans poeng, som var tydelig hadicap-orientert og fonosentrisk, var at «hearing impaired athletes can offer a witness of hope to those who share your condition. By your courageous human and athletic daring, you show that even apparently insurmountable difficulties can be overcome (and) to draw greater attention to the problems of individuals who have difficulty in communication and integration in the broad sense» (Deaflympics 2001).

Disabilitydiskursen og fonosentrismen (og muligens også den italienske patriotismen) ble imidlertid sterkt utfordret og imøtegått av sentrale personer i CISS og gjennom den kommunikasjonsmessige praksis og det sosiale liv som utspant seg utenfor dette offisielle bildet blant utøvere og tilskuere. CISS-president John Lovett's ord i programheftet viste seg således å være både en nødvendig motvekt og en bedre representasjon av hva som i det store og hele foregikk under Deaflympics 2001: «The Deaflympics are the arenas where elite deaf athletes of the world come together to not only display their sporting prowess but also to demonstrate that their deafness sporting prowess but also to demonstrate that their deafness are unique culture, language and lifestyle of which they are proud» (Deaflympics 2001). Dette gjaldt nok utøverne, men kanskje i større grad tilskuerne, turistene.

Fotball – et veldig døvt lagspill. Også nå?

Siden døveidrettens start har det særlig vært lagidrettene som har stått sentralt. Fotball er en av de få grener som har vært representert i hele Døveolympiadens historie, og i mange land har fotballen hatt en spesiell posisjon. Dette er særlig i land hvor fotballen har stått sterkt generelt, og hvor døveskolene som rekrutteringsinstans også har hatt sterkt fotfeste. Lagidretter, som fotball, har i tillegg til det sosiale aspektet, samspillet, et format og en dramaturgi som gjør spillet attraktivt for tilskuere (i motsetning til andre individuelle idrettsgrener).

I «Deaf United» (Atherton, Russell and Turner 2000) gis det en solid innføring i døv fotballs historie i England og Storbritannia. Denne historien som er mer enn 130 år gammel er nært sammenvevd med det britiske døvesamfunnets historie – og med britisk fotballhistorie generelt. England eller UK er på mange måter fotballens arnested og selv om dette ballspillet har spredd seg over hele globen er det fremdeles slik at engelsk fotball har en særlig sterk posisjon. Engelske døvelandslag stod da også i

⁹ Ryktet sier at Ammons dro ut støpslet til høytalerkontakten før hun forlot åstedet.

mange år sterkt internasjonalt, ettersom det fantes et helt arsenal av døve klubblag (og en egen døv fotballiga) å rekruttere fra.

Noen spilte også profesjonelt i hørende klubber parallelt. For døve lag rapporteres det også at det var særlig interessant å spille kamper mot hørende lag. Ved slike anledninger ble det skapt en arena for display av kulturell forskjellighet og en mulig markering av tegnspråkets komparative fortrinn (Atherton et al. 2000). I dag er situasjonen annerledes og det er flere år siden britene kunne stille «konkurransedyktige» landslag – og i likhet med mange andre land, deriblant Norge, «the British education system has adopted a policy of integration for deaf pupils into mainstream schools in recent years. As a result of this misguided policy, a majority of deaf schools have closed, and the deaf child is now denied the opportunity of becoming a member of the school team.» (Homes i Atherton et al. 2000:9)

Å få plass på et hørende skolelag i en mainstream skole er selvsagt en mulighet, og talentfulle døve fotballspillere gjør da også dette – men mulighetene for å utvikle seg spillemessig hindres ganske kraftig av den sosiale eksklusjonen eller ensomheten de opplever som eneste døv (slik mange rapporterer). «In this respect, involvement in deaf sport is in essence often more of a cultural than a sporting activity, whilst partaking in competition with hearing sportsmen – as members of a hearing team- is more sporting in focus, often with little social interaction between deaf and hearing members» (Atherton et al. 2000:35). Å bli integrert i hørende lag, kan, så lenge det ikke innebærer et tillegg til medlemskap i et døvefotballag, da bare innebære usynliggjøring og assimilasjon. Muligheten til å spille på døve lag er ikke nødvendigvis avskåret for spillere som går integrert, men lange reiseavstander, svekket kulturell tilhørighet og massiv organisering minsker sjansene for at ting skal klaffe – og stadig færre lag opprettholder aktiviteten pga. manglende rekruttering. I en slik nedgangsspiral forsterker det ene negative trekket det andre.

I boka «Deaf United» betraktes nedgangen i døv britisk fotball med en behersket sorg, og fremtiden for døvefotballen presenteres i et klart negativt lys. Men det er ikke ren fotballnostalgi som fremmes, men at utviklingen ser ut til å sammenfalle med generelle utviklingstrekk i døveverdenen og hvordan særlig kollektive prosjekter har magre kår. Behovet for en bevisst satsing på nye former for kollektiv mobilisering er derfor påpekt som det nesten eneste mulige svar.

Norge – England: Uavgjort!

I likhet med England, klarte ikke Norge heller å stille døvelandslag i fotball til Deaflympics i Roma 2001, og mye tyder på at de har stått ovenfor liknende utfordringer. Det dreier seg om virkningene av en langvarig integreringspolitikk, som har bidratt til å svekke døveskolene og dermed etableringen av stabile døve klubblag. I tillegg (og kanskje i sammenheng), som også Atherton et al (2000) påpeker, er også mangfoldet av fritidsinteresser blant unge døve i dag med på å svekke rekrutteringen. For Norges vedkommende, som hadde et (om enn svakt) døvefotballandslag oppe

under det europeiske døvefotballmesterskapet (i Oslo 1999), var det noen tilleggsfaktorer som har gjort seg gjeldende. Det var lenge usikkert om døve norske utøvere i det hele tatt skulle få stille i Deaflympics. Bakgrunnen for dette er den drastiske omorganiseringen av døveidretten som har blitt gjennomført i Norge de seneste år, hvor Døves Idrettsforbund ble lagt ned og ble underordnet NFI, Norges Funksjonshemmedes Idrettsforbund. Styringen over egen idrett viste seg etterhvert å smuldre bort, og NFI og NIFs (Norges Idrettsforbund) interesse for å opprettholde de døve lagidrettene var mildt sagt laber. CISS reagerte da også på denne situasjonen, i og med at de stiller krav til at de land som skal få delta skal dokumentere at døve har utstrakt styring over egen idrett (Johnsen 2000, Fosshaug 2002).

At norske døve utøver i det hele tatt fikk delta, var dermed ingen selvfølge, og det ble gjennom forhandlinger bestemt at Norge skulle få en midlertidig godkjenning. Fotballaget og andre tradisjonelt sett sterke idrettslag (som volleyball og handball) var imidlertid ikke representert, fordi de rett og slett hadde blitt avvirket under det nye idrettsregimet. Det eneste laget som deltok fra Norge var et relativt nyetablert bowlinglag (en ny idrett i Deaflympics, med økende popularitet – finnes ikke som idrettsgren i ordinære OL).

Minsket styring over egen idrett og svekkelsen av døveskolene (og døveforeningene) kan dermed med fordel sees i sammenheng. Men hva er det da som gjør at noen land fremdeles har sine lag intakt og (til en viss grad) opprettholder en spillemessig høy standard? For det første er det klart at et lands størrelse spiller inn (antall døve å ta av), og i hvilken grad fotball står sterkt generelt. For det andre virker det som om de land/døveidrettsforbund som har satt inn nye støt på organiserings- og rekrutteringssiden sto sterkere (særlig pga. av døveskolenes svekkede posisjon – her som rekrutteringsarenaer). Og det er stor grunn til å tro at nettopp mangelen på slike nye framstøt bidro til at britiske og norske lag var fraværende.

Blant de land som stilte fotballag i Roma er det store forskjeller, og det var slettes ikke alle lag som var særlig samspilte i starten av turneringen. Det var 16 lag med i turneringen (Malaysia, Iran, Hellas, Kroatia, Tyskland, Tyrkia, Spania, Ukraina, Usbekistan, Italia, USA, Argentina, Danmark, Irland, Algerie og Frankrike). Noen av disse lagene hadde jeg fulgt under Europamesterskapet i Oslo to år tidligere, og visste blant annet at Italia ville være sterke (de vant Europamesterskapet), hadde gode enkeltspillere og iallfall da – et godt organisert lag. Noen av de andre lagene som (så som Kroatia og Danmark) kjente jeg også litt til fra samme turnering – og visste at de kunne prestere god fotball – særlig gjennom enkelte elegante fotballtalenter.

Fotballturneringen og det amerikanske laget

Ettersom jeg ankom Roma i forkant av den offisielle åpningen fikk jeg også anledning til å følge noen innledende kamper, og jeg bestemte meg for å få med meg så mange kamper som mulig. Allerede fredag 20.juli dro jeg til en av de 4 arenaene hvor fotballkampene ble spilt, ved Viale tre Fontane, litt sørvest for sentrum, for å se Iran

mot Argentina. Under kampen blir jeg sittende sammen med en fotballinteressert døv canadier og småprate fotball under kampen – og vi satte begge pris på tilløpene til godt spill. Iran var nok best, men litt uorganisert i avslutningene. De har mange gode spillere, individuelt, og jeg la spesielt merke til nr. 22 (som får en helt spesiell rolle mot slutten av turneringen). Argentina får allikevel en heldig goal i siste spilleminutt og de vinner 2-1. Stemningen er god og alt foregår i en særdeles vennskapelig atmosfære. Tilskuertallet er lavt, men blandingen med folk er god. Små supportergrupper for de respektive lag, men flere uten preferanser for det ene eller det andre laget. Rett etter kampen kommer jeg i kontakt med noen av Tysklands spillere som fulgte kampen, og småpratet fotball igjen. Begynner gradvis for å bestemme meg for å få med meg Iran og Argentinas kamper, samt Italia og Tyskland. Allerede påfølgende dag får jeg anledning til å se Italia mot USA – en kamp som forandrer noe på planene mine ved at jeg velger å følge USA gjennom hele turneringen.

Kampen mellom Italia og USA ble spennende og med et overraskende utfall, i og med at småguttene (i denne sammenheng) utfordret storfavoritten Italia på deres «hjemmebane» med godt spill. Ved ankomst til Stadio Flaminio (en av de sentrale arenaene), hilser jeg først på canadieren fra gårsdagens kamp og blir stående sammen med en hørende fyr fra USA som viste seg å være far til no. 18, Mike, på det amerikanske laget. Han kommenterer flittig under kampen, og jeg begynner å bli interessert. Det er en særegen nerve i kampen og rimelig tøft spill, særlig fra italienernes side (med noen usedvanlige rå taklinger), ute på matta. USA-laget viser seg å være veldig ungt, dvs. mange 17-19 åringer pluss noen få veteraner som har vært med 3-4 ganger før f.eks. i Bulgaria i 1993. Men de har, ifølge Ed (en av spillernes far) – hatt flere treningssamlinger i forkant av turneringen også på Gallaudet University – og er med andre ord godt samspilte. Kampen ender overraskende, men ikke ufortjent 2 – 1 til USA, og italienerne overrasker med å framtre potte sure. De takker ikke for kampen og viser i det hele tatt en uvanlig slett sportsånd (også i sammenligning med vanlig kutyme mellom hørende lag). Dette medfører da også en stor grad av frustrasjon særlig for de unge amerikanske debutantene – og er tydeligvis noe hinsides hva de hadde forventet.

Det som gjør meg interessert i det amerikanske laget er, i tillegg til at jeg har opprettet en slags form for kontakt og at de ser ut til å kunne være med i turneringen til siste slutt (antar mao. at de kan spille seg til topps), er den interessante sammensetningen av laget. Det er stort aldersspenn (debutanter og veteraner), og de er rekruttert fra hele USA. Flere spiller i hørende universitetslag, og det er også et mangfold mht hvor de kommer fra (Afrika, Latin Amerika, Europa, USA). Etter kampen får jeg treffe Mike, via Ed, og jeg forteller kort om hva jeg og mine medforskere gjør i Roma. Han virker interessert og vi utveksler epostadresser, og holder kontakt gjennom turneringen. Får også vite hvilket hotell de og den amerikanske troppen bor på – med tanke på senere besøk og evt. intervju av han og resten av laget. Før jeg forlater stadion forteller Ed meg at noen av USA spillerne

hadde blitt intervjuet i forkant av lekene om hvilke forventninger de hadde, av et døvemagasin, og svaret og rekkefølgen var temmelig entydig tydelig.

1. «Gain new friends and socialise with all the deaf.»
2. «Win the gold medal.»

I påvente av dagens andre kamp (for mitt vedkommende) tok jeg meg en sightseeing runde i byen og får med meg Trevifontenen og Peterskirka (dagens innsamling av severdigheter). Det er på alle måter tydelig at Roma er i ferd med å bli fortettet av døve turister, og ved Trevifontenen traff jeg en gjeng med døve, mest amerikanere, iført gule skjorter med inskripsjonen: Reaching the Deaf for Christ, misjonærer altså. Jeg småsnakker litt med disse hyggelige og gladkristne folkene, og da mest om fotball ettersom jeg har kampen i friskt minne. De er tydelig overrasket over seieren til USA.

Som engasjert «deafspotter» ser jeg nå døve overalt, og jeg antar at det er en slags fortetting rundt de mest anerkjente severdighetene (som for andre turister). Også utenfor Peterskirka, kommer jeg i kontakt med døve, denne gangen en gjeng kroatisk fotballspillere, som er mer en happy for å få en fotballprat. Vi utveksler fotballresultater, konstaterer at de fleste av oss var i Oslo under EM i 1999 og hilser «på gjensyn».

Flere kamper, og det sosiale livet rundt fotballarenaene

Samme ettermiddag drar jeg og ser Spania mot Algerie – to lag som spiller i samme gruppe som Italia og USA. Først blir jeg sittende ved siden av noen italienske spillere som uttrykte sterk skuffelse etter tapet mot USA. En av dem fortalte at laget er ganske forandret siden fotball EM i Oslo, hvor de vant – og han virker alt annet enn optimistisk med tanke på sluttspill og gull.

Det er ingen amerikanske spillere å se på tribunen og jeg antar at de aktive i den amerikanske troppen har sterke restriksjoner på «utgang». De er heller ikke å se på de sosiale kveldsarrangementene – ikke før mot slutten av turneringen. Kampen mellom Algerie og Spania er temmelig jevn i starten og etter halvspilt tid er resultater 1-1. Det er mye rart spill og mye individuelt bra fra begge lag, men det kollektive svikter stadig vekk. Spania fikk flere mål annullert pga. av offside, ei felle som de ofte falt i. Algerie er slik jeg ser det mer opptatt av å spille seg til frispark, enn å spille seg til gode sjanser på andre måter. Det er mye dårlig skuespill på banen og stadig krangling med dommeren. Algerie mislykkes da også med sin strategi og kampen ender 5-2 til Spania. Etter kampen beveger jeg meg inn mot sentrum av Roma igjen. Jeg avslutter kvelden med å finne en internettkafe ved Panteon, og sender epost til Mike med et slags kampreferat. USA skal snart møte Spania – og kan godt få vite hva jeg anser som lagets styrker og svakheter.

Fra og med mandag 23. juli, altså etter den før nevnte offisielle åpningen (grandios og fonosentrisk), går det slag i slag med fotballkamper, andre arrangementer (sosiale og sportslige) og det døve livet forsterkes og befestes. Denne mandagen har

forskerteamet blitt forsterket med sosiologen Solvang og vi (jeg og han) drar sammen til Viale Tre Fontane for å få med oss fotballkampen mellom Iran mot Tyskland. Dette er en ikke altfor spennende kamp som Tyskland vinner 1-0.

Per, som er rimelig fersk i døvesammenheng, legger merke til det som skiller en döv kamp fra en hørende. Dommeren bruker bl.a. visuelle tegn (et hvitt tørkle rundt håndleddet, sammen med fløyta) – og publikum fremviser en blanding av döv applaus (handwaving) og klapping.

Dagen etter, på tirsdag, drar jeg alene ut til Viale tre Fontane, for å se USA mot Spania. Jeg er spent og har store forhåpninger til USA etter seieren over Italia. Men det går dårlig allerede fra starten av, og USA går på et brakknederlag. Selv har jeg gått ut av enhver form for objektivitet – og heier kraftig på amerikanerne mot de «rå og brutale» søreuropeerne. Jeg oppfatter det som en ganske skitten kamp, hvor de amerikanske gentlemen faktene må vike for spansk fysikk og skuespill. I tillegg er jeg sånn halvveis med på at kampen kan være «fikset» i og med at dommeren nesten aldri slår ned på selv de groveste taklingene til spanjolene. Skuffelsen er stor blant de amerikanske spillerne, og Ed som jeg står sammen med under kampen er temmelig oppgitt. Mike, nr. 18 på laget, kommenterer selv kampen på denne måten: «...the game was a nightmare...I'm still disappointed about it...i cant believe what happened...3 goals taken away...i never saw any games like that...it was crazy...» (e-post). Med dette tapet er USA ute av medaljekampen (bare de to beste i de fire puljene går videre til kvartfinaler) og USA (med 3. Plass) spiller nå videre for å få en hederlig plassering (12. – 9. Plass). Italia og Spania går videre. I det amerikanske laget fleipes det om at det beste er at Italia vinner, siden det vil stille USA i best mulig lys.

Onsdag 25.7 er det kamp mellom Tyskland og Argentina og her får jeg igjen med meg Per, blant annet som kameramann. Vi ankommer Stadio Flaminio i god tid før kampen og stemningen blant publikum er upåklagelig etter hvert som de strømmer til. Heten er sterk, og alt tyder på at spillerne får noen tøffe 90 minutter i solsteiken. Heten indikerer klart at Roma er et slags sportslig *wasteland* i juli-august, ettersom ingen hørende fotballmatcher spilles i denne perioden. Per kjøper seg tysk flagg og inngår dermed i den allerede etablert partiskhet som jeg har begynt å praktisere. Vi fleiper litt om objektiv forskning. Det er klart flest tyske supportere der – oppimot et par hundre – og de er rimelig godt organiserte. De selger flagg, tyskspråklig fotballprogramhefte og heier virkelig på sitt lag. Under kampen kommuniserer jeg litt med noen av de tyske supporterne, og oppretter kontakt med ei tysk dame som uttrykker stor interesse for prosjektet vårt. Vi utveksler derfor e-postadresser og gjensynhilsener. Tyskland vinner, og Per får med seg en herlig tysk scoring på video. Med denne seieren har Tyskland gått videre, men sammen med Argentina som ble gruppens toer.

Fredag 27. er vi på hugget igjen for å se kvartfinalen mellom Spania og Tyskland, men den er byttet ut med en annen kamp hvor Italia spiller mot Argentina. Vi følger litt med på kampen, men heten er uutholdelig (hvordan er det da for spillerne) og vi forlater fotballen for noe mer svalende og komfortabelt. Italia vinner denne kampen og

er klare for semifinale. Tyskland kvalifiserer seg også – og det viser seg at begge vinner sine semifinaler og får spille finale på Stadio Olimpico rett før avslutningsseremonien.

Men før den tid er det mye som skal skje, og vår interesse for det amerikanske laget har på ingen måte dalt. Allerede på lørdag 28.7 får jeg svar på e-post fra Mike, om at han kan samle laget ved svømmebassenget på hotellet deres, slik at vi (jeg og Hilde) kan treffe dem og spørre og grave om det som interesserer oss. Vi avtaler mandag formiddag og jeg lover også å komme på plasseringskampen mot Iran denne lørdags ettermiddagen.

Hvordan døve jukser i idrett?

Jeg og Per reiser mot fotballbanen ved Campi Sportivi (hvor også Ciss er lokalisert) for å se denne kampen, og på veien treffer vi flere døve enn noensinne. Det er en ganske «calm» stemning i byen, trolig pga. varmen, og vi orker ikke å gå. Vi reiser kollektivt og kommer i intens prat med to døve som kjenner hverandre fra tidligere, trolig fra verdenskongressen i Brisbane i 1999. Den ene er fra Australia, Sidney og den andre fra UK. Jeg forklarer prosjektet vårt, og de er interesserte og vi utveksler e-postadresser før vi går av ved Termini og bytter til metroen mot Flaminio. På toget mot Campi Sportivi involveres jeg på ny i samtaler, blant annet med en fotballspiller fra Algerie, som blir veldig interessert når jeg kjenner alle Algerieresultatene, og en fotballinteressert colombianer. Turen har tatt sin tid, men vi kommer bar 5 minutter inn i kampens 1. omgang. Iran spiller bra, og USA henger ok med. Vi hilser på Ed og ser flere kjente ansikter. Et lite stykke inn i andre omgang begynner det å skje saker og ting som det tar noen sekunder før vi skjønner omfanget av. Ballen treffer hodet/øret til Irans spiller no. 22 (den tidligere omtalte gode Iraneren) og det blir tydelig på måten han holder seg til hode at han bruker høreapparat, noe som er forbudt og juks mht. 55dB grensen. Resultatet er at dommeren avblåser kampen og USA vinner automatisk.

Bruk av høreapparat er visstnok et klart brudd på regelverket for deltakelse under Deaflympics – og et forsøk på å omgå desibelgrensen som utelukker de som hører for godt. Det interessante var imidlertid ikke bare knyttet til at denne saken kan forstås som «hørselsdoping» men at alle spillere og tilskuere uttrykte skuffelse over at de ikke fikk spille ferdig og fortsette ha det gøy. Den eventuelle fordelten Iran urettmessig, riktignok, skulle ha skaffet seg med høreapparat ble ikke av noen vurdert som særlig stor. Heftigst diskusjon var det rundt spørsmålet om straffereaksjoner, i og med at flere (oss inkludert) trodde at det Iranske laget ble disket – og sendt hjem. Ville ikke rødt kort til nr. 22 vært en mer rettferdig avgjørelse, slik at kampen kunne forsette og ikke dermed utsette hele det Iranske laget for kollektiv avstraffelse? Spillerne på USA var tydeligvis av den oppfatningen, i og med at de syntes at Iran burde fått en sjanse – ettersom kampen ble avblåst mens Iran hadde et spillemessig overtak. Mike, blant andre, hadde tydelig lyst til å spille videre og eventuell vinne (eller tape) kampen på en skikkelig måte. Men han måtte som alle andre bare bite i seg at «regler er regler». Kampresultatet ble dermed at USA vant ved walkover til neste kamp (og spiller

dermed om en plassering, 9. eller 10.plass). Det viste seg i etterhånd at straffen for Iran bare gjaldt denne enkeltstående kampen, og at de fikk anledning til å spille plasseringskamp (11.-12. plass) senere.

Kampen om gullet – og tilspissing av patriotismeproblematikken

USA gjenstod dermed med en siste kamp mot Usbekistan, en kamp om en hederlig 9. eller 10. plass. Tyskland og Italia, sistnevnte altså beseiret av USA, var kvalifisert for semifinaler mot henholdsvis Irland og Hellas. Begge disse kampene ble spilt etter hverandre på Stadio Flaminio søndag 29.juli. Jeg og Per drar for å følge begge kampene. Vi ankommer seint, , men rekker å se Tyskland score sitt seiersmål litt ut i andre omgang. Selv blir jeg sittende i baktroppen på Irlands supporterside, og kommer i prat med en svart døv fyr fra England. Han tilhører en engelsk gjeng som er rimelig fotballinteresserte og som heier på Irland og ellers hvem det nå skulle være. Får i gang en liten passiar om «the rise and fall of British Deaf Football» og vi sammenligner med situasjonen i Norge.

Biz, som han kaller seg, syns det hele er triste saker og håper at England kan stille lag neste gang. De fleste omkring meg fra England, blir værende på tribunen – i påvente av neste semifinalekamp mellom Hellas og Italia. Så oppstår det en rimelig spesiell situasjon, i og med at arrangørene følger en streng praksis med å slippe tilhengere av respektive lag inn på separate avdelinger på tribunen (for å unngå bråk?). De engelske fotballinteresserte argumenterte heftig mot dette i og med at de ikke var opptatt av hvor de satt, og følgelig kunne sitte sammen med hvem som helst: «Hey, we are all deaf, aren't we?» De gjorde dermed følgende argument gjeldende: Vi er interessert i fotball og det er samme hvem som vinner, dessuten kan (og vil) vi sitte sammen med hvem som helst av våre døve brødre. Vaktene prøver med mildhet, strenghet etc å få folket ut men det ser ikke ut til å gå. Det er spesielt en svart, cool, ung fyr, som fungerer som anfører for en slags protest. Han argumenterer for at vi har alle billett, og at det er likegyldig for dem om de sitter på Italia- eller Hellassiden. «Vi er alle døve, vi kan heie på hvem som helst». Men nei, vaktene har en jobb å gjøre, og det er å tømme tribunene før ny kamp. Makta rår og vi må alle trekke ut, til slutt.

Ute foran inngangene er det nå masseansamlinger og både Italia og Hellas har trukket store kontingenter, men særlig Italia som er på «hjemmebane». Vi treffer imidlertid flere kjente blant annet fra Norge – som, i likhet med britene, ikke har noen klar favoritt – og ikke nødvendigvis er så opptatt av fotball heller. En som er interessert er en av Norges døvefotballlandslags erfarne spillere, mens de andre vi treffer er der for å være hvor folk samles, og denne ettermiddagen er det tydeligvis her. Jeg går inn på Italia-siden og Per følger Hellas.

Italia vinner og finalistene er klare, men det var på mange måter det minst interessante. Etter episoden med de britiske fotballinteresserte sitter jeg igjen med en følelse av et spenningsforhold mellom en lokalpatriotisk tilnærming (en miming av den ordinære fotballens nasjonalisme?) og en mer transnasjonal forbrødring. Det

førstnevnte er klart til stede om enn i et mindre omfang enn i hørende sammenhenger og jeg kan vanskelig forestille meg døve hooligans (som går amok for landet eller laget sitt).

Sammenlignet med erfaringene fra døvefotball EM i Oslo i 1999, ser jeg både paralleller og forskjeller. Her under Deaflympics, med flere idrettsgrener å velge mellom – vil nok flere fotballinteresserte trekke til fotballkampene, mens i Oslo var det bare en gren å velge. Skulle en være med og treffe folk var det fotball det måtte gå i. Kampene tiltrakk seg dermed døve, også uten snev av fotballinteresse, og jeg kunne observere at mer en 2/3 av tilskuerne til enhver tid (også under kampenes høydepunkter) var mest opptatt med å kommunisere med gamle kjente eller nye halvkjente fremmede. De var bemerkelsesverdig lite opptatt av kampene, kanskje med unntak av greske supportere – som jeg da oppfattet som ekstremt nasjonalistiske – med spagettisjikanering av italienerne mm. Dette var også situasjonen på mange av fotballkampene i Roma, men innimellom var det klarere tegn på patriotisme (både blant enkelte lag og noen supportere).

Møtet med fotballgutta fra USA

Mandag morgen, med hodene fulle av inntrykk og spørsmål, kjører Hilde og jeg ut til Jolly Midas Hotel, i utkanten av Roma, hvor vi skal treffe det amerikanske fotballandslaget. Følelsen av å være i Roma avtar kraftig – ettersom stedet er ribbet for lokal koloritt. Vi tar en liten rekognoseringsrunde utenfor og inni hotellet før vi finner et bord med parasoll ved svømmebassenget og venter. Mike og co kommer gradvis sigende mot oss. Stemningen er avslappet og slentrende, og praten begynner, mest mellom Hilde og amerikanerne siden det meste foregår på ASL. Men jeg får med meg en del og kjenner jo til Mike og fotballkampene fra før. De 8-9 spillerne som etter hvert har ankommet virker interesserte og etter en stund vi tar en kommentarrunde, om hvordan de har opplevd lekene så langt, etter oppfordring fra Mike.

Det viser seg at mange av dem opplever det sosiale livet som skuffende foreløpig, i og med at hotellet ligger noe vel langt utenfor sentrum – og at de også i mellom kampene må holde seg i ro. De er også veldig skuffet over det sportslige og oppførselen fra spesielt Spania, men også Italia som ikke engang ville hilse etter kampen, og Algerie som bare spilte skuespill. Alle gleder seg allikevel til ettermiddagens siste kamp mot Usbekistan – og håper på en god kamp. De er også glade for at turneringen da vil være over for dem, og at de dermed kan delta mer aktivt i det døve kveldslivet i Roma, samt å få med seg noen flere severdigheter. Ellers framstår gjengen som ganske sammensatt, med flere unge debutanter, og noen veteraner som har vært med 2-3 ganger før. Og det var en utpreget «joking relationship» på gang mellom de ferske og de mer erfarne (og eldre) spillerne.

Det som også slo oss, og som vi fikk bekreftet etter hvert, var hvor få spillere som var født i USA av amerikanske foreldre. Flere var latinere, to fra Ungarn, en adoptert fra Korea, en med dansk far, og to-tre stykker var hvite amerikanere. I tillegg til de vi

fikk prate med, var det to-tre svarte spillere, hvorav en kom fra Nigeria (som vi fikk kontakt med etter avslutningskampen), og en fra El Salvador/Mexico. De hadde alle blitt rekruttert til landslaget gjennom et spesielt rekrutteringsprogram som det Døve Amerikanske Idrettsforbundet har. Veldig få hadde noen særlig erfaring fra spill på døve klubblag og de fleste var plukket ut på bakgrunn av godt spill i hørende lag, særlig ved Universitetene.

En av førstereisguttene vektla at han var spesielt glad for å få reise ut – og at det var spennende å kommunisere tegnspråklig med døve fra andre land, uten ASL. Dette var det flere som nikket gjenkjennende til, og en annen sammenlignet kommunikasjon på Internasjonal Tegn som en et morsomt «mimespill». En tredje, minnet på at de ikke hadde fått noen særlig anledning til å møte andre, og at det stort sett amerikanere på hotellet de hadde omgang med. Han var i det hele tatt veldig skuffet over hotelllivet utenfor sentrum hvor alle de andre var samlet. Og han var i tvil om han ville klare å huske ansiktene til særlig mange av dem han hadde møtt, og ville ikke som f.eks. Carlos (en av de erfarne) gå rundt å si «hei hvordan går det med deg?» til så mange – f.eks. om 4 år i Melbourne (neste Deaflympics). En ungarer med lengst fartstid på det amerikanske laget, slutter seg til, og forteller at dette er hans fjerde OL, men at han denne gangen ikke er særlig aktiv pga. skadet skulder. Han tilbringer mesteparten av tiden ved bassenget, men har nok et greiere sosialt liv enn de andre siden han ikke må tenke kampforberedelser hele tiden. Dette er hans fjerde OL og han framhever lekene på New Zealand (1989) som de beste.

Carlos som er med på sitt tredje syns at Danmark (København 97) er det beste arrangementet han har vært med på, mens Bulgaria (Sofia 93) og Italia (Roma 2001) har vært nedturer – både sosialt og ellers. I Bulgaria var det dårlig standard på det meste og forholdene for turister og andre dårlige. Roma-arrangementet var preget av at det var for stort, og att arrangementene var spredt og noen veldig langt fra sentrum, noe som gjorde det vanskelig å finne døve på kort tid. Og pga. av leggetid kl 23.00 hadde verken han eller andre på laget fått med seg mye av det sosiale livet i sentrum. Han la imidlertid sterk vekt på at fra og med i kveld ville leggetiden bli opphevet og han så fram til noen kvelder på byen og deltakelse på de døve kveldshappeningene – som mange snakket om.

Vi avslutta samtalen gradvis og vi ønsket alle lykke til med kveldens avslutningskamp – der vi også ville være tilstede. Vi utvekslet igjen e-postadresser og flere var interessert i å holde kontakten med oss videre.

USA-Uzbekistan

USAs sistekamp er samme ettermiddag på Stadio Flaminio. Jeg setter meg blant Usbekistan tilhengerne, men får ikke særlig kontakt, så jeg prøver heller å danne meg oversikt over laget til USA, etter å ha møtt flere face to face. Vi har tydeligvis truffet flere av reservene, men også noen av nøkkelspillerne på banen. Kampen ser ut til å gå entydig i Usbekistans favør, men de brenner den ene sjansen etter den andre, og USA

får første mål. I pausen beveger jeg meg over til de amerikanske supporterne og kommer i kontakt med enda en hørende far (til yngstemann på laget). Faren forteller meg at sønnen går på Gallaudets videregående skole. Så gir han meg en miniforesning om hvor viktig det er med tidlig diagnose, og at sønnen fikk ASL fra han var 5 uker gammel. Han sier også at de hadde flaks med at det fantes en med kunnskap om døve og ASL på helsesenteret de sognet til. Familien flyttet så til Washington DC for at sønnen hans skulle ha et sterkt tegnspråkmiljø i ryggen, og han er veldig glad for at sønnen får delta på slike arrangementer som Deaflympics. «Jeg ser hvordan han vokser her gjennom å treffe voksne sterke døve og at han kan hente rollemodeller fra hele verden. It's simply marvelous!» Videre proklamerer han at: «Deafness is not a handicap, not at all!» Han forteller også at han har fungert som veiledere for nye hørende par med døve barn, og opplevd litt av hvert. Han er overrasket over hvor mye som skal til før forelder velger det som er best for barna – et tegnspråklig miljø.

Etter pausen jevner kampen seg ut, men fremdeles er Usbekistan farlige, men uheldige. USA brenner også noe gode sjanser, blant annet er nr. 4 nære på mange ganger. I siste minutt utligner Usbekistan og det blir ekstraomgang, etter golden goal prinsippet. Usbekistan vinner rimelig fortjent, og amerikanerne viser sin gode sportsmanship-holdning og takker høflig for kampen. Jeg og Hilde kommuniserer litt med noen av spillerne fra tribunen og de ser ut til å ta tapet pent. Det har vært en spennende kamp og for en gangs skyld hederlige og gode motspillere.

Etter kampen blir vi stående lenge utenfor stadion og sakte men sikkert kommer spillerne ut og tar seg god tid til å snakke med publikum, venner og familie. Flere andre amerikanske idrettsutøvere er også til stede og vi involverer villig vekk de som er interessert i vårt prosjekt.

Finale – og det sosiale livet tar av i et for denne gangen siste bluss

Deaflympics nærmer seg nå finale på mer enn en måte, og selv om få har reist hjem begynner de fleste å forberede seg på retur (til hvor nå enn de har sin residens) og avskjed. I de fleste idrettsgrener er de endelige resultatene klare. Det er bare noen lagturneringer som har avsluttende kamper igjen. Fotballfinalen mellom Tyskland og Italia blir av mange sett på som det siste og store idrettshøydepunktet, noe som også programteknisk har gitt seg utslag i at kampen spilles rett i forkant av avslutningsseremonien på Stadio Olimpico. Dette er samme sted som åpningen fant sted og samme sted som de ordinære lekene i Roma for mer enn 30 år siden ble avholdt. På avslutningsdagen den første August kommer store ansamlinger med døve sigende for å overvære finalekampen og avslutningsseremonien.

Selve kampen er spennende og det er et klart spillemessig overtak til Tyskland gjennom mesteparten av kampen. Tyskerne har så store sjanser at det nærmest er et under at de ikke får det overtaket de fortjener. Italia på sin side, har få riktig gode sjanser, men utnytter dem ekstremt godt og det hele ender med at Italia vinner slik de

gjorde det under Fotball EM for døve på Ullevål Stadion i Oslo i 1999. Italienske fans gir da også uttrykk for stolthet og kommer i godt festhumør – men i det store og hele passerer begivenheten upåaktet hen for de fleste tilskuerne. De har nå blandet seg godt og er mest opptatt av å befeste vennskap og kontakter på tvers av landegrenser før avskjed – samt å forberede seg på kveldens store fest – hvor også de fleste atletene vil delta.

En avrunding

I dette lille idrettsglimtet på Deaflympics som transnasjonalt møtested – har jeg forsøkt å vise flere ting, blant annet at det ikke er helt tilfeldig at døveidretten trekker folk. Og for det andre at idretten – slik den har blitt på godt og ondt (gjennom idrettens fokus på kroppslig perfektjon og toppidrettens nasjonalisme) – er et tveegget sverd. Som symbol på mellommenneskelig forbrødring er det ingen tvil om at de døve olympiadene står nærmere idealene enn det som er tilfellet med ordinære OL som nå er hinsides forbrødring og fair play.

Deaflympics demonstrerer dermed på mange måter hvordan et internasjonalt utgangspunkt kan transformeres til en transnasjonal fellesskapsfølelse og praksis – om enn av kortvarig karakter. Men det er samtidig også slik at Deaflympics på noen felt legger seg nær de mer negative aspektene ved hørende idrett – slik vi har sett.

Et annet element som framkommer ved fokusering på det idrettslige er forskjellene som finnes mellom det å være aktiv utøver og turist/tilskuer under slike arrangementer. I min doktoravhandling (Breivik 2001) forteller noen døve at turistlivet er langt å foretrekke om en ønsker å bygge ut sine sosiale nettverk. Og som vi så med de amerikanske fotballspillerne var det særlig de sosiale begrensningene som gjorde erfaringene fattigere enn de hadde forhåpninger om – noe som ble ytterligere forsterket av arrangementstekniske grunner (store avstander mm). Men på den andre siden er det også svært attraktivt å få anledning til å delta som aktiv. I tillegg til empowermentaspektet ved det å få anledning til å bli god og å vise seg god i et tegnspråklig miljø (Fosshaug 2002) er det også en gylden anledning til å få reise rundt i verden og dermed, om enn i moderat grad, delta i det døve globale fellesskapet hvor en knytter vennskap og forsterker nettverk. Her er det også forskjell på utøvere, ettersom det i noen grener bare er ett stunt og så ferdig med det, mens de som er med i turneringer som går over lengre tid får mindre sjanse til å boltre seg sosialt.

Det økonomiske aspektet er også viktig i og med at mange utøvere får dekket de fleste utgifter ved slike turer. Noen av turistene uttrykte også dette som attraktivt og nærmest misunnelsesverdig, spissformulert av en vi møtte som funderte på hvilken idrett han skulle satse på for å få delta som aktiv neste gang – i Melbourne. Det skulle være en idrett hvor det var lett å bli god, og som ikke ville kreve for mye trening.

Et siste element som jeg har forsøkt å belyse er lagidrettens, og da særlig fotballens, status og framtid i døveidrettssammenheng. Denne statusen er fremdeles sterk, men framtiden er, mild sagt, usikker. I USA ser det ut til at rekrutteringsarbeidet

fungerer – men de sliter selvsagt også der med at døve klubblag blir færre og færre. I Norge har debatten rast, blant annet i Døve Tidsskrift, etter at det har blitt mer enn tydelig at nedleggningen av Døves Idrettsforbund og innordningen under NFI har vært feilslått, noe som også satte enhver deltakelse i Roma i fare.

I England har det vært rettet massiv kritikk mot den engelske idrettsorganisasjonen for døve – BDSC, som på Deaf UK (e-post forum – og rett etter lekene) blir karakterisert som «ekstremt forstokket» og flere framhever at endring er påkrevd. Hva som vil skje videre er dermed interessant – i seg selv – men kanskje mest som indikator på hvordan ulike døvesamfunn møter dagens utfordringer – knyttet til svekkelsen av kollektive formasjoner.

Det må allikevel sies at den akselererende økningen i popularitet som Deaflympics kan vise til er et klart tegn på at det transnasjonale fellesskapet i døveverdene ikke er svekket – heller tvert imot. Men som også arrangementet i Roma med tydelighet viste, på flere felt, er det mange nye skritt som må tas og flere veivalg som må stakes ut.

Som Atherton et al (2000) påpeker, er det blant annet grunn til å se nærmere på den trøblete koblingen døveidretten har hatt til disability feltet – og at noe av årsaken til «forfall» kan hentes her.

The deaf community also suffers because of its ambiguous position within disabled sports. In order to have the best chance of obtaining funding from external sources – either directly through sporting bodies or from the National Lottery – deaf sports needs to come under the umbrella of disabled sports. However, deaf sportsmen and women, including footballers, do not see themselves as disabled sports people (2000: 52).

Dilemmaet for døv sport er at uten en slik kobling er finansieringen ekstremt usikker. Dette, sier Atherton et al. «severely weakens their case for independent funding» (2000:53). Dilemmaet må følgelig finne sin løsning fordi det er så tett koblet sammen med hvordan de fleste hørende oppfatter alt det døve, ikke bare døv idrett.

In this respect, deaf people face similar problems in their leisure activities to those they face in everyday life, namely campaigning against being regarded as disabled whilst accepting benefits and services intended for disabled people (Atherton et al 2000:53).

Om døv sport vil overleve slik vi kjenner fenomenet i dag er usikkert. Det vi allikevel vet er at slike arrangementer som Deaflympic Games har en stor tiltrekkingskraft i døveverdenen, og at behovet for og ønsket om transnasjonale sosiale nettverk er sterkt. Og vi ser også at det er et spenningsfelt og en dragkamp mellom lokal/nasjonal normaliserings- og integreringspolitikk, og den transnasjonale døvebevegelsens kollektive identitetsprosjekt. Dette vil være et vedvarende spenningsforhold og en kontinuerlig utfordring for både døveidretten og den transnasjonale døvebevegelsen.

Litteratur

Atherton, Martin, Dave Russell og Graham H. Turner (2000) *Deaf United – A history of football in the British deaf community*, Coleford, UK: Douglas McLean.

Breivik, Jan-Kara (2001) «Deaf Identities in the Making: Metaphores and Narratives in Translocal Lives», Dissertation in Social Anthropology, University of Oslo.

CISS-website: www.ciss.org

Deaflympics 2001: Handbook/Guida for the 19th Deaflympics Games Rome 2001, 22nd July – 1st August.

Fosshaug, Siv (2002): Døveidrett i et empowermentperspektiv, Hovedoppgave i idrett, Tilpasset opplæring. Institutt for Samfunnsvitenskap, Norges Idrettshøgskole, Oslo.

Fosshaug, Røine og Vik (2001): «Deaflympic games 2001», i *Døves Tidsskrift*, no 14/01.

Johnsen, Janne (2000) «Kartlegging av fysisk aktivitet og holdninger til omorganiseringen av døveidretten: en undersøkelse blant hørselshemmede», Hovedoppgave i idrett, Tilpasset opplæring. Institutt for Samfunnsvitenskap, Norges Idrettshøgskole, Oslo.

Lane, Harlane, Robert Hoffmeister og Ben Behan (1996) *A Journey into the DEAF-WORLD*, San Diego: Dawn Sign Press.

Stewart, David A. (1991) *Deaf Sports, The Impact of Sports Within the Deaf Community*, Washington D.C.: Gallaudet University Press.

Tomlinson, Alan (1999) *The Game's Up: Essays in the Cultural Analysis of Sport, Leisure and Popular Culture*, Popular Cultural Studies: 15, Aldershot: Ashgate Arena.

Sammendrag – og oppfordring til kritikk

Hilde Haualand

I dette notatet har vi delt noen foreløpig uferdige tekster med dere. Tekstene vil bli utdypet og nyansert etter hvert. Flere av de hendelsene vi skriver om vil bli ytterligere analysert, og beskrevet mer utførlig enn det dere har lest her. Dette er med andre ord et arbeid som ennå ikke er avsluttet. Tekstene er et resultat av en pilotstudie som fant sted før selve prosjektet «Døves transnasjonale nettverk». Da vi dro til Roma hadde ingen av oss erfaring med å gjøre sam-feltarbeid under slike kortvarige og intensive hendelser. Våre metoder ble til dels til mens vi gikk gjennom Romas gater. Våre erfaringer fra Roma, både de vi gjorde i forhold til å gjøre feltarbeid som gruppe og i forhold til ulike perspektiver på transnasjonale arrangementer i døveverdenen vil bli brukt for å forbedre feltarbeidsteknikken på de neste store hendelsene vi vil delta på som en del av dette prosjektet. Disse er Deaf Way II i Washington, D.C. sommeren 2002, Vinterlekene i Sundsvall, Sverige vinteren 2003 og WFD's verdenskongress i Montreal, Canada sommeren 2003. Under hvert enkelt arrangement ønsker vi å møte så mange som mulig av dere, og vi vil gjerne ha kontinuerlige tilbakemeldinger på de tekstene vi har gitt ut her, videoklipp og spørsmål vi stiller på vår hjemmeside www.deaf.linator.com.

Prosjektet – dets fremdrift og mål

Prosjektet «Døves transnasjonale nettverk» er et tredelt prosjekt. Vi har allerede nevnt to viktige områder, de transnasjonale møtestedene og hjemmesiden vår. Den tredje delen av prosjektet vil fokusere på en gruppe unge døve i Norge og deres bruk av ulike kommunikasjonsteknologi i identitetsskaping og relasjonsbygging.

De transnasjonale møtestedene er viktige for å forstå den transnasjonale døvekulturen. Døve har lange tradisjoner med å reise på tvers av landegrensene for å møte hverandre, og de inter/transnasjonale møtestedene har eksistert lenge. Til nå har lite forskning blitt gjort på disse hendelsene. Forsøk på å beskrive døvekultur og døvesamfunnet har ofte blitt presset inn i rammer som forutsetter identitet som knyttet til enkeltnasjoner eller fast territorial tilhørighet. Breivik viste i sin doktoravhandling (2001) at slike forståelsesmodeller ikke er tilstrekkelige for å kunne forstå hva døves kultur, identitet og samfunn handler om. Dette prosjektet er til dels en oppfølging av hans avhandling, som bare antydningvis berørte transnasjonale aspekter ved døvidentifisering.

Men disse transnasjonale møtestedene er i endring, delvis pga de nye teknologiske mulighetene. Behovet for å reise har om mulig blitt redusert de siste årene nettopp på grunn av de økte mulighetene til elektronisk kommunikasjon over lange avstander. Tekstbaserte telefoner har eksistert i et visst omfang de siste 30-40 årene,

men disse har ofte vært basert på standarder som umuliggjorde telefonsamtaler med døve utenfor eget land. Med de nye kommunikasjonsmulighetene internett fører med seg, opplever døve nå en eksplosjon i nye måter å kommunisere på. Internett, som er et skriftlig medium, er tilgjengelig for døve med få eller ingen spesielle tilpasninger. Dette kontrasterer noe til den dokumenterte mangelen på informasjon døve har opplevd spesielt siden radio- og TV-sendinger ble en viktig del av informasjons-hverdagen (Sander 1993, Haualand 2000, 2001).

Betydningen av ny informasjons- og kommunikasjonsteknologi har ikke blitt forsket på, selv om det er åpenlyst at døve vinner på de nye mulighetene. Webkameraer tillater nå tegnspråklige samtaler over større distanser, og bidrar sannsynligvis også til en form av utvidelse av mulige kommunikasjonspartnere i døvesamfunnet, siden man nå kan kommunisere på tegnspråk over store geografiske avstander (Keating & Mirus 2002). Videre har offentlige telefoner aldri vært tilgjengelige for døve, og SMS har medført drastiske endringer i døves kommunikative mobilitet. Forskning på døve og informasjon har ikke klart å holde tritt med utviklingen. Dette prosjektet vil aktivt bruke ny teknologi for å finne ut hvordan døve utnytter internett og annen mobil kommunikasjonsteknologi. Prosjektet er delvis også en oppfølging av Haualands hovedoppgave (2001) i sosialantropologi, som handler om informasjonsdiskurser i døvebevegelsen. Siden www.deaf.linator.com er et verktøy for å kommunisere med døve fra hele verden, og en side der vi kontinuerlig vil dele våre tanker og tekster med dere.

Den tredje delen av prosjektet, som handler om unge, mobile døve i Norge som går på tvers av tradisjonelle nasjonale eller kulturelle grenser i sin søken etter identitet og interaksjon med andre. Denne delen av prosjektet vil bruke elementer fra de to førstnevnte delene. Som nevnt tidligere, det er nærliggende å tro at behovet for å reise synker, samtidig som dette kan gjøres til en mye rimeligere penge og med mindre besvær enn tidligere. Et viktig spørsmål er hvordan de siste endringene – for ikke å si revolusjonen – i kommunikasjonsmuligheter vil påvirke det transnasjonale døvesamfunnet.

Dette notatet – et resultat av et tett samarbeid

Etter at vi har lest og korrigert hverandres tekster, ser vi at de perspektivene vi tidlig ble enige om å innta setter klare spor i tekstene. Disse perspektivene kan på en enkel måte sies å være *sport* (Breivik), *turisme* (Haualand) og *avvik* (Solvang). Valg av perspektiv ble gjort både med bakgrunn i personlig interesse og tidligere forskning vi har gjort. Våre synsvinkler har definitivt påvirket hvordan vi organiserte og gjennomførte feltarbeidet, hvordan vi erfarte det og hvordan vi til slutt har skrevet om døves verdensleker 2001.

Alle de tre perspektivene bidrar til gjensidig viktig bakgrunnsinformasjon for alle tekstene. Breiviks skisse over historien til døves verdensleker og diskusjonen om sportens rolle i døvesamfunnet, er viktige for å forstå Haualands beskrivelse av

verdenslekene som et sosialt ritual. Solvang bidrar til ytterligere forståelse av dette med hans perspektiver som «outsider», og stiller viktige spørsmål ved hvordan døvesporten på en og samme gang både tar avstand fra og inkluderer medisinske definisjoner av døvhet. De av dere som har lest hele notatet, vil kanskje ha lagt merke til at vi alle skriver om en hendelse da en iransk fotballspiller ble tatt med høreapparatet på under en kamp, og de konsekvensene dette fikk. For Solvang var dette interessant fordi den åpenbarte en potensiell konflikt mellom det å ta avstand fra handikapbegrepet i døvesporten mens man samtidig bruker ideer om døde som funksjonshemmede når reglene for deltakelse i verdenslekene settes opp. Breivik trakk frem samme hendelse, men for ham var dette et eksempel på et dilemma mellom eliteaspekter og sosiale aspekter i sport generelt og under døves verdensleker spesielt.

Haualand skrev også om iraneren, men brukte dette som et eksempel på et tabu som får virkning i et bestemt sosialt ritual. Alle tre perspektivene er gyldige, men de gir ulike forklaringer og beskrivelser av den samme hendelsen. Tekstene bør mao. leses i lys av hverandre. Den tresidige beskrivelsen av verdenslekene i Roma bidrar til en mer fyldig forståelse enn en beskrivelse alene, og ville ikke vært mulig dersom bare en av oss skulle gjort feltarbeid der. Det er flere andre hendelser som blir beskrevet av flere av oss, og ved å være tre stykker på feltarbeid sammen i Roma, har vi hatt mulighet til å følge og beskrive et bredt spekter av hendelser. En annen hendelse som er beskrevet i to av tekstene, er åpningsseremonien. Breivik, som er hørende, har forholdsvis god kjennskap til hva som forventes under slike seremonier der døde deltar, ble til dels sjokkert over mangelen på tilpasning til visuelle tilskuere. Haualand, som er døv, var også skuffet over manglende muligheter til å følge med på åpningsseremonien, men hun deltok på lekene (i tillegg til å være forsker) for å treffe gamle og nye kjente. At åpningsseremonien ikke tilfredsstilte hennes krav til å kunne følge med, var ingen hindring for å bli kjent med de hun satt ved på tribunen, og selve åpningsseremonien fikk dermed en sekundær rolle av hennes opplevelse. Dette er nok et eksempel på hvordan våre personlige perspektiver virket inn på analysen og våre tekster.

Oppfordring til kritikk og diskusjon

Ved å generøst dele våre feltnotater med hverandre, har hver og en av oss dratt veksler på tre par øyne for å skrive om de hendelsene vi fant interessante. Men våre perspektiver eller beskrivelser er ikke uttømmende, og vi vil gjerne ha deres kommentarer vil vårt arbeid. Kommentarer fra dere vil gi ytterligere fylde til den etnografiske fortellingen om verdenslekene i Roma 2001, og bidra til økt forståelse av viktigheten av slike hendelser. Vårt videre arbeid avhenger av kommentarer og innspill fra dere, så ikke nøl med å dele dine tanker med oss. Du kan finne kontaktinformasjon på www.deaf.linator.com eller skriv en e-post til

Jan-Kåre Breivik jan.breivik@rokkan.uib.no

Hilde Haualand

hilde.haualand@fafo.no

Per Solvang

per.solvang@sos.uib.no

Bergen/Oslo April 2002

Litteratur

Breivik, Jan-Kåre (2001) *Deaf Identities in the Making: Metaphors and Narrations in Translocal Lives*, doktoravhandling i sosialantropologi, Universitetet i Oslo.

Haualand, Hilde (2000) *Døves tilgang til og bruk av informasjon*, Oslo: Norges Døveforbund.

Haualand, Hilde (2001) *I endringens tegn: Diskurser i døvebevegelsen*, Hovedoppgave i sosialantropologi, Sosialantropologisk Institutt, Universitetet i Oslo.

Keating, E og Gene Mirus (2002, coming) «American Sign Language in Virtual Space : Interactions between deaf users of computer-mediated video communication and the impact of technology on language practices», i *Language in Society*.

Sander, Thorbjørn Johan (1993) *Døveorganisasjonen i kamp gjennom 75 år*, Bergen: Døves Forlag A/S.